

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ШТРЕМПЕЛ ВАНЕССА ОЛЕКСАНДРІВНА

Особливості шахтарських звичаїв в Солотвині.

**Реалізація збереження традицій у Солотвинському ліцеї з угорською мовою
навчання імені Яноша Бойої**

014.02 Середня освіта. Мова і література (угорська)

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:

Нодь Наталія Йосипівна

кандидат філологічних наук, доцент

Реєстрація _____
(номер)

« ____ » _____ 2023 р. _____
(підпис пров.фахівця) (прізвище, ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

_____ **Зикань Х.І.**
(підпис) (прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

« ____ » _____ 2023 р.

Рецензент _____
(підпис)

_____ **Берта Е.Т.**
(прізвище, ініціали)

_____ **К.філол.н., доцент**
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
„UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM”
UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉK

STREMPEL VANESSZA

A bányász hagyományok sajátosságai Aknaszlatinán.

A hagyományörzés megvalósulása az Aknaszlatinai Bolyai János Líceumban

Magyar nyelv és irodalom

Diplomamunka a baccalaureusi fokozat megszerzésére

6.014.02 Középfokú oktatás szakirányban,

magyar nyelv és irodalom

Tudományos témavezető:

Nagy Natália

a filológiai tudományok kandidátusa, docens

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	5
1. A KÉRDÉSSSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOM BEMUTATÁSA.....	13
2. AZ AKNASZLATINAI BÁNYÁSZATI SZOKÁSOK A RÉGMÚLT EMLÉKEI.....	20
2.1. A bányamunkássá válás folyamata.....	22
2.1.1. A bányajog létrejöttének sajátosságai.....	28
2.1.2. A bányászegyenruhák viselésének sajátosságai.....	32
2.2. A bányaművelés hagyománya.....	34
2.2.1. A bányába való leereszkedés hagyományköre.....	41
2.2.2. A sókitermelés folyamatai és módszerei.....	48
2.2.3. A kitermelt só felszínen való feldolgozása.....	55
2.2.4. A sókiszállítás fejlődő eljárásai.....	58
3. A HAGYOMÁNYÁPOLÁS SAJÁTOS SÁGAI AZ AKNASZLATINAI BOLYAI JÁNOS LÍCEUMBAN.....	60
3.1. A tankönyv és a tanterv alapján.....	61
3.2. A szakköri munka és a hagyományörzés.....	64
BEFEJEZÉS.....	77
KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA.....	77
A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE.....	80
REZÜMÉ (ukrán nyelven).....	85
REZÜMÉ (angol nyelven).....	86
MELLÉKLET.....	87

BEVEZETÉS

Kárpát-medence délkeleti részén elterülő bányászközség múltja évszázados hagyományok tárháza, mely magába foglalja a bányászok több generáción keresztül átívelő, feledésbe nem merülő szokáskultúráját. A föld méhében ősidők óta fennmaradó sajátosságok képezik több száz bányászcsalád múltját és jelenét, melyből formálódik a következő nemzedék bányászatközpontú kultúrája. Továbbadva a hagyomány útján öröklődő értékeket, melyben a község története nemcsak a múlt, hanem a lelke mindennek, amit fölszámíthatatlan nehézségek és lehetetlen körülmények közepette, áldozatos munkával teremtettek. Történetük kitörölhetetlen része marad a bányászat történetének, emléküket máig őrzi az utókor, a bányászhagyomány.

A dolgozat témája: A bányászhagyományok sajátosságai Aknaszlatinán. A hagyományörzés megvalósulása az Aknaszlatinai Bolyai János Líceumban.

A téma indoklása. A történelem és a hagyomány az ember legértékesebb könyve, melyhez oly szorosán kötődik, mint a fa gyökerei a földhöz. Tovább táplálva ezen értékeket, összeköti a közösséget a bányászat régmúlt emlékével, biztosítja az évszázadok során felhalmozott kulturális és anyagi értékek asszimilációját a következő generáció számára.

A bányászhagyományok betekintést engednek a vájárok mindennapjaiba, ezzel is erősítve a sóvágók kultúráját, melyek egy kisebb-nagyobb nyelvi közösség életének bemutatására alkalmasak. Olyan szemszögből megvilágítva, melyet a bányászok speciális munkakörülménye és életmódja határoz meg. Sajátos elzártságuk a különleges szakmájukból kifolyólag a szokáskultúrájuk terén is eltérő képet alkot. Ezáltal a község hagyományköre korántsem mondható általánosnak, annak ellenére, hogy több generációs népi hagyományáról van szó.

Eme hagyományok fontos szerepet játszanak a kultúra és a szellemi élet minden szférájának újjáteremtésében, az egymást követő nemzedékek sok éves törekvéseinek megvalósításában, az új és a régi tradíciók fejlődésében. Ezáltal

azonosságot adva egy nemzet számára, ismertette felmenői hagyományait a felnövekvő generáció részeként.

Célom, hogy körültekintően összegyűjtsem a szülőfalumban, Aknaszlatinán a bányászok által megőrzött, esetlegesen feljegyzett népi hagyományokat, hiszen különböző variálódás eredményeként váltak kollektív örökséggé. Elsősorban nagyobb hangsúlyt fektetni a településen ismert bányászati munkafolyamatokra, a hozzájuk fűződő szokásokra. Ismertetem a *bányásszá válás folyamatától* egészen a *sókitermelés -és szállítás* szakaszáig. Ezen munkafolyamatok menetét, munkaeszközeit szintén bemutatom.

Rendszerezem, emellett megvizsgálom az összegyűjtött anyag alapján, mely hagyományok és szokások maradtak meg a mai napig, alakultak át a környező népek által gyakorolt hatásnak köszönhetően. Ezáltal jobban ráirányítva a figyelmet a község történetének hagyományaira, az emberi erővel épített örökségek fontosságára.

Továbbá bemutatom az eddig feltárt anyag alapján, mennyire fontos a tudatosan kialakított szokások megőrzése, hiszen a tanulók megismerik, átörökítik az őseik által fennmaradt kulturális értékeket, ezáltal fejlődik népi szokáskultúrájuk. Ebből kifolyólag dolgozatomban kitérek a hagyományörzés megvalósulására az Aknaszlatinai Bolyai János Líceumban.

A téma aktualitása. A közösségi eszmék és értékek biztosítják a hovatartozás tudatát, melyben a hagyomány, mint községteremtő erő az idők folyamán szürkülni látszik. Felismerve, hogy a felhalmozott tudás közvetítésének jól működő csatornái fokozatosan eltűnnek. A család, mint hagyományörző közösség szerepét, pedig lassan az iskola váltja fel, mely a sokrétű élet központja. A szervezett keretek által közelebb hozva a magyar föld történetét, ezáltal erősítve a tanulók érzelmi, erkölcsi fejlődését szülőföldjük iránt. A hagyományörzés a neveltetésből fakad. Bárhogyan is őrzik a hagyományokat, az mindenképp jó, mert megismerik a bányászat sajátosságait, melyek az életük részévé válhat, és beépülhet az életszemléletünkbe.

A néphagyomány ismeretének a megalapozásával közelebb kerülhetnek a sóbányászat alapjaihoz, a sóvágók azon munkaköréhez, mely különleges embert formált meg. Aki nagyon sok tekintetben, de legfőképpen viselkedésben, szokásaiban és beszédmódjában vált különlegessé, mint a többi embertársai. A föld méhében végzett nehéz munka, az állandó sötétség, vagy talán csak az éppen pislákoló mécsesek varázslatos fénye, az örökös életveszély vallásossá tette a bányászt. Ezáltal rávilágítva, hogy a bányászközség munkakultúrája nemcsak a szűken vett szakmai készségek és képességek átadásában vagy az apák és nagyapák hivatásának titkaiban, hanem a munka és annak eredményei iránti mélyleges tisztelet meghonosításában rejlik.

Aknaszlatinán a bányászati hagyományok és szokások gazdag múlttal rendelkeznek. Sok hagyomány él még ma is, ezért ezek átfogó tanulmányozása, lejegyzése és összegyűjtése fontos feladat, hiszen ezektől lettünk azok, akik ma vagyunk.

Az anyaggyűjtés módszere. Az anyaggyűjtés szülőfalumban, Aknaszlatinán aktív és passzív módszerrel történt. Empirikus módszer segítségével, főleg beszélgetések formájában gyűjtöttem az információt. Az adatközlők felé nyitott kérdéseket irányítottam, mely során a sóbányászat munkafolyamatait, hagyományait, egyben népszokásait lejegyeztem. Idősebb korosztályból válogattam adatközlőimet, hiszen leginkább az ő emlékezetükben maradtak meg a szakág sajátosságai. Szülőfalum kultúráját jól ismerem, s ezeket a kutatásom során előtérbe helyeztem. Bányászkolónián felnőve részese lehetek ezeknek a munkáknak, így más szemszögből megismerkedni a régmúlt emlékeivel.

A gyűjtés helye. Az anyagot szülőfalumban, a técsői járási *Aknaszlatinán* (uk. Солотвино, ro. Ocna Slatina) gyűjtöttem, Kárpát-medence egy igen érdekes, figyelemre méltó ukrán–ruszin–magyar–román községében. A Tisza mentén, az ukrán-román határ térségében terül el, 25 km-re Técsőtől, a járási központtól. Faluszlatina tartozik hozzá. A Tisza túlszéljén Romániában, Aknaszlatinával szemben Máramarossziget terül el [5, 251–252. o.].

A község lakossága jelenleg 8956 fő, ebből 24,5% magyar, 12% ukrán, többsége román nemzetiségű [39, 84.o.]. A település vallás tekintetében is sokszínű képet alkot, hiszen számos katolikus hívőt (4602 fő), ortodox hívőt (kb. 1000 fő), míg Jehova tanúi tagot (kb. 3000 fő) számlál.

Aknaszlatina neve évszázadok óta elválaszthatatlan a sótól. Így nem meglepő, hogy a község neve a magyar akna és a szláv zalato (arany) főnevek összetétele. Első írásos emlékek a település nevével kapcsolatban 1360 áprilisában jelentek meg Nagy Lajos király rendeletében, melyben megemlíti Zalatinát, a Máramaros vármegyéről szóló rendeletében pedig a Zlatidna nevet használta. Az írásos emlék mellett, rengeteg hiedelem keringett, az 1405-től különböző iratokban többször megjelent Szlatinai Kenéz nevével kapcsolatban, hisz úgy tekintették, hogy a község róla kapta a nevét. Azonban Mihályi János Máramarosi diplomák a XIV–XV. századból című könyvében azt írta, hogy Szlatina ószlovén nyelven sósvizet vagy sósforrást jelent, és valójában innen ered a község neve [38, 49. o.].

A község történetének kezdete a római birodalom korába nyúlik vissza. Akkori élénk kereskedelméről tanúskodnak az itt talált római pénzermék. Wenczel Gusztáv Kritikai fejtegetések Máramaros megye történetéhez című, 1857-ben megjelent könyvében megjegyezte, hogy a máramarosi sóaknák eredete igen régi időkre visszavezethető, s már a XIII. század közepe táján virágoztak. A XIII. század végére Aknaszlatina területén kialakult a sóbányászat. Szlatinafalu alapítása a 14. századra tehető, ahová királyi rendelettel, szervezeten telepítették be a szláv népességet [53, 159–160. o.]. A XVIII. század elején a sóbányászok közül jó néhányan Iván Pintye betyár, népfölkelő mozgalma mellé álltak, és a kurucokhoz csatlakozva, ebben az évben elfoglalták Aknaszlatinát. A Rákóczi szabadságharc leverése után az osztrákok kegyetlenül megsarcolták a szlatinaiakat, a bányát közvetlenül a császári udvar fönnhatósága alá rendelték, és ennek hatására egymás után nyitották meg az újabb és újabb sóbányákat, ezzel is az ipari méretű sóbányászat kezdetét megalapozva [5, 252–253. o.].

A szovjet időkben jelentősen növelték a kitermelést a bányákban. A Szovjetunió felbomlását követő gazdasági válság a bányát sem kerülte el, a

termelése jelentősen visszaesett. A csehszlovák évtizedek, valamint a néhány évig tartó magyar világ után 1944-ben Kárpátalja már szovjet felségterület volt. 1947-ben egyesítik a többnyire még mindig magyar nemzetiségű Aknaszlatinát és a főként németek, románok és magyarok lakta Faluszlatinát, melynek következtében a nemzetiségi arányok végleg megváltoztak a településen. Ami sajnos magával hozta azt, hogy a község arculata az évek során gyakran változott [36, 57–58. o.].

Az idők során a község oktatási rendszere is folyamatos változáson ment keresztül, az egy elemi vegyes osztályú, egy tanítóval dolgozó iskolától a mai középiskoláig. A nemzetiségi arányok időről-időre való változása eredményeként 1945. szeptember 1-től megnyitotta kapuit Aknaszlatina történetében az első középiskola, igaz és sajnos nem magyar, hanem ukrán tannyelvű középiskola. Az 50-es évek derekán már kialakulóban volt egy fiatal bányásznemzedékből származó pedagógus gárda, akik eddigre már főiskolai végzettségre tettek szert. De a magyar tannyelvű általános középiskola megnyitását a hivatalos szervek még éveken keresztül húzták, halogatták. A 80-as évek végén és a 90-es évek elején végbemenő társadalmi-politikai változásokkal, a Szovjetunió széthullásával új szakasz kezdődött az aknaszlatinai magyar tannyelvű középiskola történetében: 1989-ben az egyesített ukrán–oroszmagyar tannyelvű vegyes osztályú általános középiskolától különváltak a magyar tannyelvű osztályok és visszaállították az önálló magyar tannyelvű általános középiskolát. 1992-től mint az Aknaszlatinai 3. számú Bolyai János nevet viselő magyar tannyelvű általános középiskola tevékenykedik, melyben mára már több mint 156 tanuló tanulhat magyar nyelven [57].

A községben több üzlet, étterem, templom és postai hivatal található. A kistérség megalakulásával a helyi községháza lett a központi irányító. Emellett számos lehetőség nyílik a különböző tannyelvű oktatásra, hiszen ukrán, román és magyar nyelvű líceum, óvoda, egyben művészeti iskola működik. A tavalyi évtől kezdve bővült a kistérség kínálata, megalakult a rehabilitációs központ olyan gyermekek megsegítésére, akik fogyatékossgal élnek. Továbbá az újonnan létrehozott polgárőrség is tevékenykedik a településen.

A lakosság helyzete nem túl kecsegtető, mivel a sóbányák megszűnésével kevesebb munkalehetőség van, csupán a közintézményeknél találni néhányat. A helyiek főként a gyógy turizmusból élnek. Pozitív előrehaladás, hogy a közeljövőben ismét termelőképesé válhatnak a bányatelepek, ezzel több munkahelyet teremtve az itt maradott családoknak.

Adatközlők. Adatközlőimet közvetlen környezetemből válogattam össze: közeli családtagok, szomszédok, rokonok, ismerősök tartoznak közéjük. Édesanyám tanácsára felkerestem a témában jártas és érdekelt idősebb generációt, hogy ismereteikből és történeteikből anyagot gyűjtve szemléltetni tudjam a sóvágók több évszázados hagyományát. Értelemszerűen ezektől a személyektől kaptam a témával kapcsolatos ismeretanyagom legnagyobb részét, mely elősegítette, hogy közelebbről megismerjem a helyi hagyományok sokszínűségét. Munkám során nem ütköztem akadályba, mindenki készséges és segítőkész volt. Minden adatközlő hozzájárult a személyes adatainak közléséhez, ezzel is gazdagítva eddigi ismeretanyagomat. Egyben elősegítve a helyi közösség által ápolt kollektív örökség megismerését, feltárását a fiatalabb nemzedék számára.

Név	Születési év	Végzettség	Foglalkozás	Vallás
Bányász Éva	1953	11. osztály	Pakolói dolgozó	Római katolikus
Bicse Brigitta	1978	Szakiskola	Bányagépész	Római katolikus
Bicse Zoltán	1973	11. osztály	Bányász	Római katolikus
Fehér Gábor	1973	Szakiskola	Bányász	Római katolikus
Fehér Ilona	1952	11. osztály	Pakolói dolgozó	Római katolikus

Fehér Tibor	1948	11. osztály	Bányász	Római katolikus
Fehér Zoltán	1978	11. osztály	Bányász	Római katolikus
Fidler János	1962	Szakiskola	Villanyszerelő	Római katolikus
Fonta Katalin	1949	11. osztály	Jeladó (szignalista)	Római katolikus
Garáh Sándor	1976	Egyetem	Sahtmester	Görög katolikus
Gerber Gizella	1958	11. osztály	Lőszerraktáros	Római katolikus
Jaros Veronika	1946	Szakiskola	Lőszerraktáros	Római katolikus
Katanova Erzsébet	1942	Szakiskola	Bányagépezs	Görög katolikus
Kindrics Görgy	1970	Szakiskola	Robbantómester	Görög katolikus
Kiss Béla	1949	Egyetem	Sahtmester	Római katolikus
Kondra Károly	1972	11. osztály	Bányász	Római katolikus
Kovács Erzsébet	1943	Szakiskola	Lőszerraktáros	Római katolikus
Kovács Mihály	1974	11. osztály	Bányász	Görög katolikus
Körössy Sándor	1949	Egyetem	Sahtmester	Római katolikus

Kutassi Sándor	1947	11. osztály	Csille szállító	Római katolikus
Mironov Henadij	1958	Egyetem	Bányamester	Görög katolikus
Moldován Béla	1950	Szakiskola	Villanyszerelő	Római katolikus
Munkácsi István	1957	Egyetem	Bányamérnök	Római katolikus
Sroff József	1975	11. osztály	Csille szállító	Római katolikus
Szuhai Sándor	1961	11. osztály	Bányász	Római katolikus
Szuhai Viktor	1956	Szakiskola	Sahtmester	Római katolikus
Togyeriska László	1945	Szakiskola	Robbantómester	Római katolikus
Togyeriska Zoltán	1970	11. osztály	Csille szállító	Római katolikus
Trájszta Béla	1954	11. osztály	Jeladó (szignalista)	Görög katolikus
Varga Ágnes	1962	11. osztály	Pakolói dolgozó	Római katolikus
Vizáver Gizella	1954	Szakiskola	Lőszerraktáros	Római katolikus
Vizáver Péter	1954	Egyetem	Bányamérnök	Római katolikus

Az anyag feldolgozásának módszere. A munkafolyamatokat a sóbányák művelésének kezdetétől egészen napjainkig ismertetem. Az összegyűjtött anyagot a munkamenetnek megfelelően közlöm. Részletesen bemutatom a sóvágók szakágának hagyományait. Leíró módszert alkalmazok az anyag feldolgozása során.

1. A KÉRDÉSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOM BEMUTATÁSA

A diplomamunkám anyagainak rendezésénél több kutató tanulmányát vettem alapul, akik különböző szempontok figyelembevételével vizsgálták a bányászati munkafolyamatok évszázados változásait, egyben a hozzájuk fűződő hagyománykör sajátosságait.

A máramarosi koronavárosok bányászkozpontú fejlődésének, egyben történelmi változásainak megismerésénél nagy hasznát vettem Lukács Károly és Lukács János szerzőpáros *Aknaszlatina – a só, a víz és a levegő kincsestára* [36, 54–57. o.] című könyvének, mely részletes forrásmunkaként tekinthető. Betekintést engedve azon sokszínű és rétegzett társadalom világába, ahol a nemzetiségi viszonyok változó tendenciát mutattak. Ennek ellenére a viharos századok sem változtatták meg a munkakultúra igazi célját – a „fehér arany” felszínre hozását. Fejezetekre bontva megismerkedhetünk a bányák létrejöttének sajátosságaival.

A helyi vonatkozású munka keretén belül arra törekednek, hogy mindezek tényében az utódokra átszarmaztatott bányaművelési „mesterség” keletkezéséről hiteles adatokat szolgáltatassanak. Ízelítőt adva a kiaknázhatatlan lelőhelyek lehetőségeiről.

A sóbányászat különböző folyamatainak ismertetésénél fontos szakirodalomnak tekinthető Kovács Sándor. *Verejtékből fakadó sóvirágok* [32, 25–35. o.] című munkája. A kolóniák megalakulásától egészen az aknák feltárásának időszakáig hiteles információval szolgál. Ezen írásokban legfőképpen a helyiek által alkalmazott technikai változásokat taglalja. Így teljesebb képet kapunk, hogy a bányaművelés, sókitermelés, illetve a sókiszállítás kezdeti szakaszához képest mennyiben változott. Illetve milyen szinten segítette a szakág fejlődését, mint technikai és társadalmi értelemben.

A diplomamunkámhoz történő anyaggyűjtés során sok hasznos információhoz jutottam Réthy Károly. *Aknaszlatina, az európai sóbányászat egyik*

fellegvára [45, 42 o.] című tanulmányából. A szerző felhívja a figyelmet Máramaros vármegye területén létrejövő bányatelepekre, emellett utalásokat ad milyen korban létesítették azokat. Azonban arra már konkrét bizonyítékok vannak, hogy Aknaszlatinán a 18. században már ipari termelés folyt, annak ellenére, hogy a kolóniák közül a legfiatalabb volt. Számos bányát sikerült feltárni, ezáltal a községet kincstári monopóliummá tenni.

Munkája tartalmazza azoknak a bányavidékeknek, vállalatoknak, bányászathoz kapcsolódó intézményeknek a történetét, amelyek a jelenlegi területen vannak, vagy működtek. Fontos gazdasági és műszaki statisztikai adatokat is csatolva, hogy a jövő kutatói számára fontos forrásként szolgálhasson.

A Hungaricana hasábján megjelent *Bányáskönyv* [50, 778 o.] című munkájában Szvircsek Ferenc az ásványi nyersanyagok hasznosításának történetét taglalja. Legfőbb kutatási területének tekinti a bányászatot, ezért ennek hiteles lejegyzését ragadta meg. A forrásanyag lehető legteljesebb összeállításával kísérelte meg bemutatni – néprajzi, történeti kutatások eredményeit. Ismertette a nagyüzemi barnakőszén-bányászat kialakulását, továbbá a szénmedence technikai és műszaki fejlődését. A szénfejtési folyamatot helyezi előtérbe, de kihangsúlyozza, hogy eme folyamatok egy része megtalálható más bányászati ágban is. Hiszen a padozatszerű vágások kijelölése, a réselése, illetve a tömbök lefejtése a termelés alapját képezik. Fejezetekre bontva az olvasót megismerteti a munkaeszközökkel, a munkahelyi világítással, sőt a bányák szellőztetésének problémájával.

Ezek az alfejezetek segítettek a munkafolyamatok bemutatásánál: *a bányaművelés fejlődése, a bányászok munkaeszközei, a munkahelyi világítás eszközei, egyben a szállítás fejlődése.*

P. Magyar Ilona. *Adalékok a parajdi sóbányászathoz és sókereskedelemhez* [41, 236 o.] című tanulmánya segítséget nyújtott számomra abban, hogy hitelesebben bemutassam a földművelés és az állattartás mellett a sóbányászat jelentőségét. Felhívja a figyelmet arra, hogy a rómaiak korában létezett ezen a területen termelés, ebből kifolyólag az itteni sóbányászat nagy múltra tekint vissza.

Az idők során a bányaművelés teljesen más irányt vett, vagyis a külszíni a fejtést felváltotta a harang alakú bányák létrehozása. Ennek fényében Parajd tekinthető a szakág fejlődési mintájának, mivel itt korszerűsítették a termelés különböző módszereit, és váltak a környező telepek vezető eljárásává.

Továbbá fontos információhoz jutottam Paulinyi Oszkár. *A bányaművelés formái a középkorban* [42, 6–9. o.] című kiadványban, mely az ipar ágazatait öleli fel. Friss feltárásokról tudósít, hogy a vállalkozás miként vált a gazdasági tevékenység alapjává. Továbbá milyen mozzanatokból tevődött össze a vājár – vállalkozó szövetkezése a korban. Annak ellenére, hogy bányák művelői, a vājárok, mint vállalkozók mindig is léteztek, mindig ők végezték az akna mélyítő munkáit.

Emellett részletesen foglalkozik, hogy bányánként hogyan ismétlődik ugyanaz a kitermelési folyamat. A munkanemek különféle láncolata a tulajdonképpeni vājármunka: aknát építő ácsolás, érc meg meddő kőzet szállítása, víz kiemelése. Majd már a felszínen az ércek osztályozása, a meddő kőzet hányóra vetése.

Georgius Agricola *De Re Mettlica Libri XII*. 1556-ban kiadott munkája, melyet később 1985-ben újból kiadtak *Tizenkét könyv a bányászatról és a kohászatról* [26, 243 o.] címen, nagyban elősegítette munkámat. Hiszen a bányászat és kohászat körébe tartozó hivatalokat, eszközöket, gépeket és minden egyéb dolgokat nemcsak a legérthetőbben leírja, hanem azokat még a kellő helyen beillesztett képekkel és a latin és német megnevezéssel tünteti fel. Külön kitér munkájában, hogy milyennek kell lenni a bányásznak, majd ismerteti a felkutatásának módjait.

A munka leggazdagabb anyagát a munkaeszközök bemutatására szolgáló hatodik könyv biztosítja. Ebben legfőképpen a bányászati eszközök, gépek fontosságáról és használatáról találhatunk képes leírást.

Természetesen kitér a szakmunkások fontosabb erényeire is, melyek nélkülözhetetlenek az ásatásnál. Először fontos kiindulópontnak tekinti, hogy felismerjék a föld alatti ásványok eredetét, okát és természetét. Mivel így érhetnek

el bőségebb eredményeket. A tanulásnak ki kell terjednie az építészetre, hogy ő maga építhesse meg a föld alatt szükséges gépeket.

Az anyaggyűjtés során hasznosítani tudtam Faller Jenő. *Adatok a magyar bányász hitéletéhez* [23, 187–199. o.] című tanulmányt. A szerző taglalja a sóvágók unikális hagyománykörét a bányába leereszkedés során. Kifejti, hogy a sóövezet nevezetes részein, főleg a máramarosi bányász jellegű településeken külön szokást alakítottak ki erre a folyamatra. S habár a fennmaradt tradíciónak mára viszonylag szűk körű szegmense ismert, mégis nagy múltra vezethető vissza.

A kutatás sokszínűségét mutatja, hogy különböző jellegű településen ismert imákat vett alapul. Ezzel arra vállalkozva, hogy tanulmánya keretén belül betekintést adjon a feltárt szövegek vallási sajátosságairól.

A Bányászati és Kohászati Lapok hasábján Faller Jenő által megjelentetett *Adatok a bányaszállítás történetéhez* [22, 179–186. o.] című munka érdekes információval kecsegtet. Az aknából egészen az árusításig történő mozzanatokat lejegyzí, megmagyarázza. Vázlatosan ismerteti az ásványi anyagok szállítási lehetőségeit, akadályait koronként. Bemutatja a rendelkezésre álló anyag alapján, hogy a felhozott terméket először szekérrel vontatták a malomba, esetleg a csűrbe. Idővel a bányahivatal árusította a helyszínen, amit ezután a közel lakók a környék városaiba, piacaira, vásárjaiba hordtak. Innen a távolabbi területekre külön kijelölt bányászcsapatok szállították: szekér, tutaj, később mozdonyok segítségével a tömböket.

A sószállítás megvalósulásával szintén foglalkozott Draskóczy István. *Sóbányászat és -kereskedelem Magyarországon a középkorban* [18, 56–67. o.] című munkájában. Ahol történelmi korszakokra bontva ismerteti a kereskedelem útvonalait. Megállapítja, hogy az ásványi anyagok kitermelését követően ez volt a legnehezebb folyamat. Mivel sokáig nem volt lehetőség az ellenőrzésre, így számos visszaélés történt a területen. Végül a kincstári fennhatóság alatt, a kamarák vállalták az ispánokkal együttesen a bányászat ügyeinek intézését.

A szerző bemutatja, hogy a sót szárazföldön és vízen továbbították az ország más pontjaiba. Az idegen só eladását a kamarák korlátozták. Arra törekedtek, hogy

sűrűbb hálózat segítségével felszámoljanak a csempézzel. Viszont a nemesség ellenezte, és követelte a korábbi állapotokat. S talán ennek köszönhetően évről évre több sókamrát hoztak létre, amelyek a vármegyék fejlődését eredményezték.

Említésre méltó továbbá Szemán Attila. *A magyarországi bányász egyenruhák történeti rétegei* [47, 42–47. o.] című munkája. Részletességgel leírja, hogy aligha más szakmai csoportnak van akkora hagyománya, mint a bányászoknak és kohóknak. Évszázados hagyományt képviselnek, elsősorban Szent Borbála védőszent életéhez és szenvedéséhez kötődve.

Foglalkozik azzal a kérdéskörrel, hogy egyes sóvidékeken milyen volt a munkások viselete. Különbséget tesz a régi bányász egyenruha, mégpedig a gyepfehérített és festetlen lenvászonból készült, és az általunk ismert fekete egyenruha között. Eredményei alapján a fekete viselet a 18. század eleje óta létezik. Európában a „németes” és a „magyaros” viselet párhuzamosan létezett. Viszont a német területről származó fehér változat hamar kiment a divatból, és csakis a sötét színű öltözetet részesítették előnyben. A helyes öltözködés alap volt, így nem meglepő, hogy az öltöny a köszöntések, énekek és mondák mellett ennek a státusznak az egyik legfontosabb szimbólumává vált.

Szintén Szemán Attila munkái között jelent meg *A bányászkapánk becsülete* [46, 16–21. o.] című helyi tanulmány. Kifejti, hogy a bányászkapá paraszti eszközként nem tartozott az általánosan ismert eszközök sorába. Elsőként a széntermelésnél használták az ásványok összehúzására. Viszont több vállalat alkalmazta erre az eljárásra. Ezt bizonyítva több kutató eredményét taglalja annak kapcsán, hogy milyen szakágban volt legelőször alkalmazva. Mivel ismert, hogy a legrégebbi pecsétéken nem a bányászt, hanem a szőlőművelő munkást ábrázolták. Ezáltal a parasztok körében a munkaeszköznek minősülő kapát jelképként tüntették fel.

A bányászkapá és csákány első magyarországi említése egyidős a bányászék és kalapács említésével, mindegyik a selmeci városi és bányajogban tűnik fel, két különböző munkafolyamat eszközeiként, egyenrangú módon megnevezve [29, 189–207. o.].

A bányász hagyományok kérdéskörével ukrán kutatók is foglalkoztak, főleg a munkafolyamatok szokásait illetően. O. E. Homenko, M. M. Kononenko, M. V. Szavcsenko szerzők az ércforrás földalatti bányászatának technológiáját mutatják be. Véleményük szerint a terület hatékony fejlesztése három feltételből áll: bányaművelés, előkészítés és tiszta kitermelés kombinációjából. A bányák mint vállalkozások egyetlen dolgot szolgálnak – a letelepedett családok megélhetését [56].

Továbbá jelentős információhoz jutottam V. S. Biletski, H. I. Hajko [55] szerzőpáros könyvében. Főleg hiteles kronológiai dátumokat közölnek számos ország telepeinek létrejöttéről. Teljes képet alkotva a konkrét régiók bányászatáról. Itt a legjellemzőbb művelési módszereket prezentálják illusztrációk formájában. Megjegyzik, hogy a képanyagok fő forrása történelmi kiadványok és archívumok, amelyek egy része eredeti és első alkalommal vannak megjelentetve. A könyv a történelem iránt érdeklődő olvasók széles körének szól. Illetve azon bányászatot hallgatók számára, akik taneszközként hasznosítanák a közreadott munkát.

Módszertani szempontból is számos szakirodalom állt rendelkezésemre a hagyományörzés megvalósulásának lehetőségeiről. Hiszen számos oktató, szakíró azon az állásponton van, hogy hagyomány átadása jelentős mértékben hozzájárul az oktatási munkához, a nevelőmunka magasabb szintjéhez. Ehhez azonban lehetőséget kell biztosítani a tanórán kívül is.

Dr. Molnár Péter egyetemi oktató a *Honismeret és nevelés* [16, 39–43. o.] című tanulmányában foglalkozik a magyar nép történetének megismertetésével. Kutatása során kirajzolódott, hogy a javasolt mennyiségű információ a tantervben megadott idő alatt feldolgozhatatlan. Ezáltal a pedagógus megoldást kell találjon a hiányosságok kiküszöbölésére, ennek legkézenfekvőbb megoldása – a szakkör létrehozása.

Meglátása szerint bármilyen helyismereti, néprajzi vagy hagyományörző szakkör elősegíti az önállóság, kreatív gondolkodás és cselekvés fejlődését. Célja, hogy tagjai megismerjék szülőföldjük egy-egy régiójának történelmét, szokásait.

Vizsgálatom szempontjából meghatározó volt Dr. Szántó Imre *A helytörténeti szakköri tevékenység az órán kívüli nevelőmunka szolgálatában* [17, 109–116. o.] munkája. A pedagógusi tapasztalatainak köszönhetően kidolgozta azokat a feltételeket, amelyek a szakkörön belül meg kell valósuljanak. Véleménye szerint egy szakmai kör tevékenységének tartalmát egyrészt a kitűzött oktatási célok határozzák meg. Másrészt a tanulók érdeklődési köre, életkora és a helyviszonyai fontosak. A vezető szerepe, hogy felismerje a tagok érdekeit. Csak ezt követően az érdeklődésüket figyelembe véve irányíthatja a konkrét feladatokra.

A kérdéssel kapcsolatos szakirodalom rendkívül változatos, így az általam elemzett könyvek, tanulmányok egy csekély részét képezik a témakörrel foglalkozó irodalomnak. Ezek segítettek mind az anyaggyűjtésben, mind a szokások bemutatása során.

2. AZ AKNASZLATINAI BÁNYÁSZATI SZOKÁSOK RÉGMÚLT EMLÉKEI

Aknaszlatina, az európai sóbányászat egyik fellegváraként magában hordozza a község sóbányáinak történelmi múltját, mely egybeforrót a föld méhében végzett vájárok áldozatos munkakultúrájával. Azon bányavidéken létrejött hagyománykörrel, ami az évszázadok távlatából is fontos alkotóeleme a magyar, illetve a román nép múltjának. Kitörölhetetlen értéként fennmaradva – a földalatti világ falaiba vésett emlékek jelképezik, a múlt gazdag tárgyi és szellemi hagyatékát. S azon unikálisnak vélt társadalom természeti kincsének jelentőségét, mely a vidék betelepülésének legjellegzetesebb földrajzi tényezőjeként vált ismerté.

Az évezredes múlttal rendelkező hazai bányászat fénykorának és fejlődésének ideje a Kárpát-medence délkeleti részén a 13. századig nyúlik vissza. A máramarosi sóbányák középkori emlékei is tanúsítványként szolgálnak, hogy ezen területek felé a királyok nagy érdeklődést nyilvánítottak. A kezdetekben a vadászat szépsége vonzotta őket eme tájra, addig az egyszerű népet, a vidék letelepedett lakóit a só felfedezése hozta ide. S talán sokszínű és rétegzett közösségüknek köszönhetően váltak a társadalom műveltebb rétegévé, azáltal, hogy szabadságjogukkal kivívták a köznéptől való megkülönböztetést. Ha a Tiszától nem messze fekvő sóaknák, sótelepülések – Aknaszlatina, Aknasugatag és Rónaszék – vidéket a később keletkezett – Sziget, Técső, Huszt – városok közelében a máramarosi társadalmi műveltség eredeti központjának tekintjük, akkor jogosan feltételezhetjük, hogy a sótelepülésekről terjeszkedett a nemesebb műveltség Máramaros többi részeire is [32, 75. o.]. Ezáltal meghatározó lenyomatot hagyva a közösségek megalakulásában, a sóbányák fejlődésében, illetve a bányászcsaládok jellegzetes munkakörülményeit és életmódját tekintve.

A máramarosi sóbányák története azonban már jóval a tatárjárás előtti időkben gyökeredzik, sőt több évezredes múltra tekint vissza. A Simonchicz által feljegyzett hagyomány szerint „...mondják, hogy a kecskék nyomán találtak rá

ezekre a sóbányákra, amelyek állandóan ragaszkodtak a sós füvekhez”. [14, 627. o.]. Így a történelem előtti idők népeit is e tájra csalogatni, lakva, avagy átvonuló törzsként érintve parlagon álló területi egységeket. A vidéken található só vonzotta az itt letelepedett népeket, ezen telepek közül legjelentősebb az aknaszlatinai, az aknasugatagi és rónaszéki előfordulási helyek.

A valóban belterjes művelés a XIII. században kezdődött, melytől kezdve a sóbányák körül keletkezett falvak és telepek fokozatosan királyi előjogokat nyertek, és szabad közösségekké alakultak. Ez a máramarosi öt koronaváros (Huszt, Visk, Técső (ma Tyacsev) Hosszúmező, Máramarossziget) eredete, melynek jelentős szerepe jut a későbbi bányászmegmozdulásokban [14, 627. o.].

„A máramarosi föld mélyébe rejtett sóbirodalom, mihelyt a lakosságnak tudomásra jutott, Máramaros is híressé vált. Ez a gazdag ér keresztül folyt az országon a szomszédok javára kívánkozva, s visszaáramlott arányos és megszámitott értékben. Bizonyos, hogy a meg nem művelt Máramarost az emberiség javára a művelés alá vett sóbányászat heve tette. Ugyanis mihelyt a kőst a földből vassal kibányászni kezdték, ugyanekkor a föld felszínén a vad lakosság szíve emberiesebbé kezdett felmelegedni. Így esett meg, hogy a só hozzájárult a művelődéshez.” [14, 258. o.]. Máramaros földjén minden arányban aránylag gyorsan terjedt el a műveltség, s a régi sóaknák maradványai Szlatinától a Tisza mentén lefelé Sófalváig és Baranyáig lehetővé tették már a tatárjárás előtt is, hogy a megye ezen részei népesítve legyenek, és a társadalmi műveltség némileg emelkedettebb pontján létezzenek.

Ez a valószínűség akkor is elfogadható, ha nem hagyjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy Máramaros földje aránylag mostohább természeti viszonyai miatt lassabban népesülhetett be, mint az ország központi térségei. De az bizonyosra vehető, hogy éppen a só jelenléte vonzotta ide az embereket, és a sófejtés kezdete és fejlődése gyorsította fel ezt a folyamatot. A sóbányászat létrejötte Máramaros közgazdasági rendszerében ezért elejétől kezdve túlnyomó jelentőséggel bírt, ennek következtében hatása és befolyása az ottani társadalmi élet csaknem minden viszonylatában aránylag gyorsan megmutatkozott [32, 75 o.]. Fellendülése az idők

folyamán összeforrott a környező sótelepek lakóinak magasabb szintű életvitelével. Fejlődést eredményezve a földalatti aknák kialakításában, az ipari gyorsaságú sókitermelés, emellett fejlődőképes sókiszállítás tekintetében. Megalapozva egy olyan munkakultúrát, mely megőrizte ősei hivatásukhoz való hűségét és haladó hagyományait.

Az aknaszlatinai bányászat unikális történelmi múltját, azon belül sóbányáinak keletkezését, fejlődési folyamatait, illetve bányászainak életét és munkakörülményeit Kovács Sándor Verejtékből fakadó sóvirágok [32, 243 o.] és Lukács Károly – Lukács János Aknaszlatina – a só, a víz és a levegő kincsestára [36, 173 o.] helyi vonatkozású munkák alapján dolgozom fel:

- A bányamunkássá válás folyamata
- A bányajog létrejöttének sajátosságai
- A bányászegyenruhák viselésének sajátosságai
- A bányaművelés hagyománya
- A bányába való leereszkedés hagyományköre
- A sókitermelés folyamatai és módszerei
- A kitermelt só felszínen való feldolgozása
- A sókiszállítás fejlődő eljárásai

2.1. A bányamunkássá válás folyamata

Aknaszlatina soknemzetiségű község, melyben a kultúrák és néphagyományok ápolása meghatározó szerepet töltött be az idők folyamán. Virágzását a bányászat létrejöttének köszönheti, és mindazon szakmunkásnak, akik számára az ősipar adott megélhetési lehetőséget. Főleg az elmúlt évszázadokban, ahol a só az áru- és vagyoncseré szükséges eszközét képezte. Megjelenésével vonzotta az áthaladó népeket. A népvándorlás tekintetében állandóan vagy huzamosabb időn át űzte ezt a foglalkozást, mellyel bizonyos jó módra tett szert, és könnyű szerrel családot alapíthatott. Azonfelül szakmájából

kifolyólag különleges szokásokat, karaktert sajátított, annak eredményeként, hogy néprajzilag eredetiséget tanúsító népcsalád tagjává vált.

A föld méhéből ősidők óta a felszínre hozzák az emberek a „fehér aranyat”, a sót. A történelmi leletek szerint még időszámításunk előtt megkezdődött Szlatinán a só kitermelése. Máramarossziget egyike legrégebbi telepeinknek. A környékén feltárt sóbányák már a történelem előtti idők népeit is a tájra csalták, s lakta azt minden átvonuló, vagy időlegesen megtelepedett törzs népe az ó és középkorban. Az erdélyi sóbányákon kívül, jól művelt bányáik voltak itt a rómaiaknak is. De dáciai római tartomány megszűnte után, e bányák kincseit - a napfényre került emlékek tanúsítják - siettek a szabad dákok, a germán karpok, gepidák, majd a hunok, avarok és szláv népek is kiaknázni, mert sóra mindannyiuknak szükségük volt [36, 9–10. o.].

Az őskori népeknél értékes ásványi kincs volt a só. Rengeteg emlék maradt fenn ebből a korból, amik bizonyítják, hogy az első sóbányász „társadalom” képviselői a kelta világ körébe tartoztak. Viszont a kelták szétverése után következett a dákok letelepedése, akik a területen erődítményeket építettek. Ezeket a bizonyos földvárakat a lakosság Csetátyénak nevezte el, melyen később szekereken fuvarozták a sót. – Bányász Éva, 70 éves.

A Kárpát-medencét, mint hazájukat elfoglaló magyarok hatalmukat kiterjesztették Felső-Tisza vidék területeire. Anonymus sokszor hangsúlyozta azt a tényt, hogy a sókincs teremtette az itt létrejövő községeket, és a fejlődés útjára terelte. Fontos annak összetevőit keresve, hogy a só miért tölthetett be a korszakban ilyen sokirányú és fontos szerepet, meg kell állapítanunk, hogy e korban a pénzzel csaknem egyenértékű fizető eszköz volt. Ez elsősorban biztos értékesíthetőségéből, az iránta megmutatkozó roppant nagy keresletből adódott. Ezért szerepel a bányák vezetőinek instrukciói között, hogy „mentől több sót szállíthat a portusra, azon legyen éjjel és nappal [42, 177. o.].

Megalkotva a medencében Aknasugatagot, Rónaszéket és Aknaszlatinát. A századok igazolják, hogy Máramaros vármegye településein a bányászat központjai viharos múlttal rendelkeztek. Hiszen az évek során számos

közigazgatási változás ment végbe, ilyenkor az uralkodók birtokába törvényesen vagy törvénytelenül került a bányajog.

Dr. Iványi Béla „A Királyi Sóbányakamara szervezete a középkorban” című könyvében megjegyzte: az a körülmény, hogy Róbert Károly 1329. április 26-án Visk, Huszt, Técső, Hosszúmező Máramaros megyei helységeket városi rangra emelte és városi szabadalmakkal ellátta, visszamenőleg azt bizonyítják, hogy ezen városoknak úgy keletkezése, mint pedig fejlődése és virágzásának indulása a máramarosi fagazdasággal és sóbányászattal függ össze, mert soha országos vagy pláne nemzetközi jelentőségű forgalmi útvonalat nem képező felső Tisza völgyében mi más vonzhatta a települőket, ha nem a fa és a só [13, 20.o.].

Máramaros területén ruszinok, románok, németek valamint magyarok életüket áldozták a bányászatért. Viszont gondot okozott egymás nyelvét, szokásait elsajátítani úgy, hogy saját hagyományaikat is megőrizzék. Minden kezdet nehéz, azonban az évek meghozták a kívánt eredményt. A munkások elhívatott bányamunkássá szerveződtek, és képesek voltak alkalmazkodni a körülményekhez. Előfordultak esetek, amikor a sóvágó nem bírta a környezeti változást, és pár hónap után elhagyta a községet. Így helyébe újat hoztak, aki a társadalom részévé vált. – Kovács Mihály, 49 éves.

A bányamunkásokat megillette a személyes szabadságjog, illetve a telep elhagyásának joga, hiszen szabadon kötöttek szerződést a kincstárral. Mindezen kedvezmények a Máramarosszigeti Bányagazgatóság érdekeit képviselte mindaddig, míg meg nem szüntették azokat. A bányásszá válás folyamatát nagyban megnehezítette, hogy a telepek fokozatosan királyi privilégium alatt álltak. Fennhatóságuk során nagyobb számban telepítettek a szakágban jártas külföldi szakembert. Ennek hatására Máramaros sóbányáiban rengeteg német ajkú munkás jelent meg, akik kiváltságot élveztek. Ezáltal jogilag kiszorították a betelepült vájárt a község köréből.

Sóvágók múltját tekintjük, akkor elmondhatjuk, hogy akkoriban lehetőségük nyílt rabszolgáknak is munkát folytatni. Hadifoglyok, elítélt rabok is termelést végeztek. Több jog illette az egyszerű embert, mint szakmunkás elődjeinket.

Harcaik évszázadokba nyúlnak vissza, amikor a törvényes jog eltörlése, végtelen nyomorgás volt a fő kérdés. – Katanova Erzsébet, 81 éves.

A folytonos anyagi bizonytalanság, a munkaviszony leépülése okozta a lázongás többségét. Ennek érdekében a sóvágók gyűléseket, vagy másképp túrtartottak, hogy ezeken őszintén elmondhassák a panaszaikat. Viszont a sókamara ezen összejövetelek szervezését betiltotta, és büntetéssel fenyegette a felbujtókat.

„Megtiltjuk azonkívül, hogy sóvágóink a jövőben azon összejövetelet vagy gyűlést, melyet ők maguk közt túr-nak neveznek és amelyből kamaránkra nézve mindig sok és kimondhatatlan hátrány és kár szokott háramolni, megtartani merjék; azokat pedig, kik jelen tilalmuk ellenére az ilyen gyűlést kezdeményezni vagy összehívni merik és azon megjelennek, a sóbányakamara ispán vagy kamarás letartóztatja őket, testcsenkítő büntetéssel, szemeik kitolásával és erre alkalmas büntetéssel sújthatja, összes öröklött és egyéb vagyonukat pedig a mi különös engedélyünkkel felségünk számára lefoglalhatjuk és elkobozhatjuk.”[32, 50. o.]

A területek a kincstár tulajdonában voltak, így a királyi udvar tudatosan törekedett, hogy a bányászat kincstári kézben maradjon. Sokáig ellenezte a kedvező feltételeket biztosító munkaszervezetek megalakulását. Viszont a társulatok felgyorsuló fejlődéssel létrejöttek, és bizonyos szempontból segítették az osztályöntudatot. A folyamatot részben akadályozta, hogy a bányába bejutás rokoni alapon történt, vagyis bizonyos rokonizmus alakult ki.

Az idő megmutatta, hogy a rokoni kötelék nem fontos szempont a bányásszá váláshoz. Rájöttek, hogy a betelepült lakosság tudja képviselni a szakágot. Ezért is az ő érdekeiket tartották fontosnak. Kedvező viszonyokat teremtve. –Fehér Zoltán, 45 éves.

Az igazgatóság tudatában volt annak, hogy bányáik belátható időn belül kimerülnek, új bányákat kell létesíteniük, aminek következtében sok és főleg nagyszabású, hosszabb időre tervezett épületet nem kifizetődő számukra létesíteni. A bányának ezt a „vándorüzem” jellegét már az 1880-as években megállapította az egyik bányagazgatósági jelentés, és ez a bányakolóniák építésében is megnyilvánult. Ugyanakkor a betelepített munkásokra az üzembiztonság

szempontjából is éppúgy szükség volt, mint idénymunkásokra és így állandó jellegű lakóházak építésére, mint barakkokéra. Ezt az igényt a századforduló után új építkezésekkel és részben bérlakásokkal igyekeztek megoldani [41, 91–93. o.].

A bérlakásokba elhivatott vājárcsaládok költöztek, akik a körülményekhez igazodva végezték a termelést. A feladatok kiosztása életkortól és tapasztalattól függött. A társulatok ennek fényében különböző beosztásokat hoztak létre, melyek elősegítették a szakszerű munka elvégzését.

A sóvágóknak két fajtájuk volt. Az ún. posztós sóvágók állandó munkások voltak, akik elnevezésüket onnan nyerték, hogy egy teljes évre leszegődésük bizonyoságaképpen meghatározott mennyiségű posztót kaptak. Vezetőik a sóvágóbírák, illetve dékánok voltak. Az ún. vendég sóvágók ezzel szemben nem voltak kötelesek egy évig ott maradni, hanem tetszésük szerinti ideig dolgozhattak. Az általuk kitermelt minden „íratás”-ra, mely 100 db. sót jelentett, egy forintot kaptak. Minden íratásra kötelesek voltak 10 db. sót ingyen kivágni. [35, 421–424. o.].

Kezdetben, az első típusú szövetkezésnél, annyi „mester”-bányász — vājár — állt össze, amennyinek a fejtőmunkájára valóságosan, vagy — újonnan nyíló bánya esetében — felbecsülhetetlen szükség volt. A munkafolyamatban minden vállalkozótársra általában egy-egy „rész” esik. Azt a bánya természetét szabta üzemtechnikai adottságai határozzák meg — a vājatvégek száma. A szövetkezet minden tagja tisztában van azzal, melyik vāgatban a föld, a kifejtés milyen nehézségű munkát jelent [43, 8–10. o.].

Akkoriban bányamunkássá válhatott a fiúgyermek 13 éves korban. Feladata volt az apja mellett seperni a sópadot, ami a termelés során sópor szennyezett részé vált. Ezzel keresett némi pénzt, de a legfontosabb a betanulás folyamata volt. – Fehér Gábor, 50 éves.

2 év szolgálat után, vagyis 15 éves korában felszíni munkát végezhetett. Ebbe beletartozott: az akna előtti rész karbantartása, felügyelése, továbbá a szakmunkások szerszámainak rendbetétele. Ezután körülbelül 18. életévében volt

jogosult lemenni a vágatba, és segédbányásztként tevékenykedni. – Kindrics György, 53 éves.

A felsőbb beosztás megszerzése csakis a katonaság után vált teljes értékűvé, amikor „első osztályú” sóvágóvá vált. A legfelsőbb rang, vagyis másod- és harmadrendű jelölések a sóvágók korát is jelezték. Az idősebb generáció képviselte a szakma legmagasabb rétegét. A bányamérnök tekintetében X. rangfokozat volt a legmagasabb, így ő vált az okleveles szakemberré. A mérnök mellett fontos szerepet töltött be a bányamester, aki a bányaművelést irányította. Elnevezése sok bányatelepen megszűnt, viszont az aknaszlatinai bányászok körében máig ismert fogalom. A bányai igazgató a fennhatóság által kijelölt személy volt, de ő is okleveles bányamérnöknek számított.

Megalakult a belső csatlós munkakör, mely magába foglalta, hogy a bányakocsikat, vonatkísérőt ellenőrizze. Feladata volt a csillék összekapcsolása, a termelő kocsik előtt világítani petróleumlámpával. Ezt tekintették a csillés munkakör előfeltételének.

A szakmunkás a siklónál dolgozott, ahonnan a csilléket szállították a felszínre. A munka nagy odafigyelést igényelt, hiszen a húzókötelet kellett rögzíteni a nagy tömegek felemelésére. – Sroff József, 48 éves.

A csillés átlagosan 15-16 éves korban tartozhatott a csapathoz, így kezdetben segédmunkásként dolgozott. Szakmai képezés nélkül üres csilléket szállított. Tapasztaltabb korában nagyobb feladatokat is rábíztak, így ő jegyezte fel a tele csillérek számát a falra, majd a kincstári hivatal könyvébe.

A feladatkörébe tartozott a szerszámokról való gondoskodás is. Hiszen a sókitermelés kezdete előtt a kovács-fabrikok műhelyéből elhozta a megmunkált, kiélesített munkaeszközöket. A szállítóaknán keresztül vitte az adott munkaterületre. – Vizáver Péter, 69 éves.

Minden időben a tulajdonképpeni bányászást a salicisorok-sóvágók végezték. Az ő feladatuk volt a bányanyitás és sófejtés egyaránt. Már a sónak a tárnából a föld felszínére szállítását a kerekisták végezték. Az ő feladatuk volt a kerekiskutakhoz hasonló felvonószerkezetnél lóerővel meghajtott gépelyt

irányítani. Ezért őket (kerekestákat) még gépelyeseknek vagy gépészeknek nevezték [32, 26]. A bányáknál sokan dolgoztak, akiket a kamarás irányított. A számadásokat számtartó vezette. Alkalmaztak kovácsot, fűrdőst, szakácsot, lovászt, a lójárgányt erre specializálódott szakemberek (kepelistának hívták) működtették, megint mások a bányából a porsót, törmeléket távolították el [18, 61].

Külön beosztásként szerepelt a szerszámok javítására alkalmazott kovács-fabrik is. A sóvágók munkaeszközeit vizsgálta és egyéb vasmunkákat vállalt. Emellett a bányavilágításban fontos szerepet játszott a faggyúmécses, melynek kiosztását a faggyúkiosztó teljesítette.

2.1.1. A bányajog létrejöttének sajátosságai

A bányászok életét mindig kihívások övezték, hiszen történelmi változások nagyban megnehezítették megélhetésük alapját. A lehetőségek részben biztosítva voltak, hogy minden betelepült lakos bányásszá váljon. Viszont egyes helyzetekben ez sem volt elegendő lépés a jobb munkaviszony megteremtéséhez. Sokszor önmaguk próbáltak jobb körülményeket teremteni, és ezeket a vármegye segítségével megvalósítani.

„Ez a vármegye, mely különböző ajkú lakosok vegyületeiből áll, olyan, mint a nemzeti lobogó, melynek három különböző színe harmonikusan olvad össze s a hazaszeretet érzésének szimbóluma s harmonikus egységében a magyar állam eszményét képviseli. Szegény elmaradt népünkön segíteni kell okvetlenül, kutatnunk kell a módokat, hogy a népet nyomorúságos helyzetéből kiemeljük s ebben a munkában támogatást kérünk a nemes szívű, népünk bajai iránt érzékkel bíró kereskedelmi minisztertől [53, 90].

Kezdeményként a fennhatóság bányajogi javaslatokat léptetett életbe. Eredményként a máramarosi királyi sóbányahivatalok által kiadott „Munkás

könyv” született meg, ami különböző előírást tartalmazott. Ide tartozott a tagok folytonos és koronkénti járulékának kérdése, illetve az állandó munkások igényei.

A munkás könyv elősegítette, hogy a visszaélések megszorítkozzanak, és minden bányász jogaival élve teremtsen egy jobb jövőt. – Fehér Gábor, 50 éves.

A tagok folytonos és koronkénti járulékai:

Állandó minőségben szegődött minden tag a bérének 6 százalékaival köteles járulni a társpénztárhoz. A folytonos járuléknak tartama:

Azon naptól kezdve, melyen állandó tagnak felvételre tartozik az illető járulékaival 40 éven át társpénztárhoz folytonosan járulni, ha tovább szolgál, a befizetés alól fel van mentve [36, 35].

A bányahivatal szigorúan vette a szakmunkások magánéletét. Úgy tartották, hogy a mindennapi élet velejárója, hogy a munkahelyen támogatást kapnak. Függetlenül attól, hogy gyermekszületés, házasság, halálozás történt a családban, erről tudnia kellett az igazgatónak, hogy a szükséges pénzbeli folyósítást elvégezze.

Nősülési díj, annak kiszabása és behajtása:

Minden nősülő állandó tag köteles házasságát 8 nap alatt megtörténte után, a művezetőnek bejelenteni, s 5 forintnyi díjat vagy egyszerre, vagy bérlevonások által tizenként havi részletekben a társpénztárba befizetni.

A társpénztár terhei:

Az adózó tag folytonos adózása mellett felvétele napjától kezdve tarthat igényt a társpénztári segélyezésekre és pedig:

- a) ingyen orvoslásra;
- b) saját hibáján kívül rövid időre, szolgálatra képtelenné válása esetében élelmezési segélyre, ennek idejére kórpénz fizetésre;
- c) halálozási esetekben járulékra a temetkezési költséghez;
- d) élethossziglan tartó segélyezésre vagy végkielégítésre, ha az illető saját hibáján kívül szolgálatra képtelenné (rokkanttá) válik;

- e) özvegyé vált nejének élelmezésére vagy végkielégítésére;
- f) árván hagyott gyermekeinek élelmezésére, nevelési pótlék vagy végkielégítés által [36, 36].

A pénzdíjjak mellett léteztek levonások is, melyek azt a célt szolgálták, hogy fegyelmezzék a szabálysértőket. Erre külön törvényjavaslat született, melyben a meghatározták, hogy a fizetésből és a bérekből függően különböző levonások történhetnek:

- a) társpénztári kölcsönök
- b) járulékok és díjak
- c) gabona és őrlési díj
- d) kincstárt megillető kártalanítások.

Büntetőeljárás

A főbányahivatal hatásköréhez tartoznak a következő büntetések:

- a) pénzbüntetés 2 forintot meghaladó összegben;
- b) a szegődöttségi gabona elvonása meghatározott időre;
- c) két forintot meghaladó kártérítésre való marasztalás;
- d) a szolgálati minőségben való lefokozás;
- e) a munkából való elbocsátás [36, 41].

A fegyelmi bizottság megalakulásával a büntető eljárások is nagyban megnöttek. A bányamester, illetve nagyobb rangban lévő személy jogosult volt arra, hogy megdorgálja a munkást. Erre külön pénzbírságot szabtak, amit egy hónapon belül teljesítenie kellett a bántalmazottnak. Később az ő béréből vonták le a megdorgálás díját.

A szabályok kimondták, hogy a bányatiszt bármit tehet a munkással, ha nem végzi a munkáját. Függetlenül milyen beosztásban van, akkor is megilleti a fegyelem. – Szuhai Sándor, 62 éves.

Az állandó munkások igényei:

A munkaidő tartama a sótermelésnél és szállításnál, nemkülönben a tárnai munkánál 8 órában, minden egyéb munkánál 12 órában állapították meg.

A munkás különös kötelességei:

- 1) hogy a megszabott időben az intéző helyiségben, illetve a kijelölt munkahelyen pontosan megjelenjék;
- 2) hogy a munkaidőt teljesen kitöltse és munkahelyről idő előtt az illetékes altiszt engedélye nélkül el ne távozzék;
- 3) hogy a munkára józan állapotban jelentkezzék és oda szeszes italokat ne vigyen;
- 4) hogy a reábízott munkát, lelkiismeretesen és ellenmondás nélkül teljesítse, még azon esetben is, hogyha a munka kivételképpen valamely alacsonyabb munkásosztály teendői közé tartoznék;
- 5) hogy a munkahelyet úgy a bányába, mint más kezelési helyeken tisztán tartsa;
- 6) hogy minden rendzavarástól, valamint tivornyázástól tartózkodjék és községi előjáróság e tekintetbeni rendeleteit szigorúan kövesse;
- 7) a munkás kötelessége, hogy vasár és ünnepnapokon tisztességesen öltözködjék, ezen kívül tekintettel azon körülményekre, hogy a só élelmi cikket képez, szükséges, hogy a sófejtésnél és a szállításnál foglalkozó munkások habár egyszerű, de feltétlenül tiszta ruhában dolgozzanak [36, 42-43].

A sóvágók öltözködését nagyban korlátozta az igazgatóság. Főleg abban a tekintetben, hogy egyenruhában jelenjenek meg. Ápoltt ruházatot öltsenek magukra, ezzel is tisztelegve a bányásszak előtt. Példát mutatva mindazon társnak, akik már képviselik a bányásztársadalmat, illetve szeretnének tagjai lenni. Ehhez elengedhetetlen minden ruhadarab viselete, mely évszázados hagyományra tekint vissza.

2.1.2. A bányászegyenruhák viselésének sajátosságai

A bányász léttel együtt járó kiváltságok közül a sóvágó jellegzetes viseletét máig megőrizte. A kor divatja megváltoztatta a viselet egyes formáit, viszont színében jelképezi az eredetiséget.

Hazánkban a bányászviselet a XIV. századtól kezdve ismert, a XVI. században pedig már jellegzetes színeit is ismerjük s az fehér zubbonyból, zöld kalpagból, vitézkötéses piros nadrágból, farbórból és magasszárú, fekete csizmából állt [19, 245]. Külföldi hatása akkor jelentkezett, mikor számos németajkú vájárt telepítettek a területre. Hagyományukat átvették ruházati szempontból is. Ezáltal kiszorítva az addig ismert színpompás viseletet, és helyébe az egyhangú, de szolidabb fekete bányászruhát kialakítva. Jellegzetessége, hogy arany gombokkal látták el.

A fekete szín a föld alatti sötét aknát jelképezi, míg az arany gombok a fényt vagy a napot szimbolizálják. Ez a két szín a sóvágók életében meghatározó jelképként szolgál. – Bányász Éva, 70 éves.

A felső eredeti 29 gombja Szent Borbála (a bányászok védőszentje) korát jelöli, akit a legenda szerint 29 évesen megbüntetett az édesapja, mert keresztény hitre tért. A kilenc gombból álló felső részen, három gombot sohasem nem gomboltak be, utalva a Szentháromságra. A gallér kilenc pontja azt a 9 évet jelképezi, amelyet Szent Borbálának a börtönben kellett eltölteni.

A viselethez hozzátartozott a jelvények viselete az öltöny ujján. A keresztezett kalapács és kapa a szerencse szimbólumaként ismert. Ennek ellenére a „paraszti” munkaeszköznek minősülő kapát az öntudatos bányászok nem használták jelképként, s így nem szerepelhet a legrégebbi címerben [47, 5. o.]

Idővel a viselet megváltozott a munkaviszonyoknak megfelelően. A 18. században a térdnadrág végig marad a bányászviseletekben, azonban erre a századra tehető a bányászruhák „megmagyarosodása” is. Vagyis az általános, azaz a „németes” és a „magyaros” bányászviselet párhuzamosan létezett. Az utóbbi a bányász-zubbonyhoz párosított magyar nadrágot és csizmát jelenti [47, 10. o.].

Különleges szabású inget hordtak, melyen vállon hangsúlyozott varrást készítettek. Sokuk szerint a szerszámok lecsúszását igyekezett meggátolni. A ruhákon sokáig a védekezést szolgáló kiegészítők voltak. Így a farbőr a nadrág megvédésében nagy szerepet töltött be. Olyan szinten, hogy megvédte a sóvágót a szűk vágatokban történő lecsúszáskor.

A farbőr nemcsak viselet, hanem beavató eszköz is volt. Vagyis amikor új bányász érkezett a csoportba, akkor beavatási szertartáson kellett részt vegyen. A ruhadarabbal rácsaptak a munkásra. Ha kibírta az eljárást, akkor a tűrőképessége magas volt. A tűrőképesség a bányász tulajdonsága. – Munkácsi István, 66 éves.

Továbbá a kialakított válltömések segítettek, hogy a munkás sérülés nélkül haladjon a vágatokban. A bányasapka is védő funkciót látott el. A kalap vagy szársapka régebben fejevédő volt a föld alatti munkavégzéshez, és báránygyapjúval volt kitöltve. Ma már csak ünnepekre használják.

Ismereteim szerint a kalap kifejezés a török „kalpak” szóból származik, és így nevezték a tatárok az általuk viselt báránybőr kalapot, melyet masszívnak tartottak. A későbbiekben az örményeknél előírt magas filckalapokat emlegették, ahonnan ez a szó megjelent a magyarban. – Katanova Erzsébet, 81 éves.

Az államosítás után 1949-ben vezették be a bányászoknál a sötétkék színű, tányérsapkás egyenruhát a rangfokozatok feltüntetésével, de ez nem vált igazán bányászviseletté. Az új, az ősi hagyományokat felelevenítő bányász-díszegyenruha a hetvenes évek végén honosodott meg ismét a magyar bányavállalatoknál [50, 105. o.].

A bányaviselet a hagyományok körében máig él. Az egyenruha viselése a közép-európai bányászati szokások egyik alapköve. Megőrzése létfontosságú cél, hiszen a bányaiipar hanyatlása következtében ezen értékek maradhatnak meg a következők generáció számára.

2.2. A bányaművelés hagyománya

Kárpát-medence tekintetében ősidők óta a földművelés és az állattartás volt a népesség fennmaradásának alapja. Sokáig ezen foglalkozási ágak biztosították a megélhetést. Azonban az évszázadok igazolták, hogy az adott területen letelepedett lakókat mindig is a termőföld vonzotta, melyben fontos kiegészítő volt a bányászat és ásványi anyagokkal történő kereskedelem. Ezáltal a felfedezése és termelése hazánk legősibb foglalkozási köréhez tartozott. Folyamatos gazdasági életet létrehozva középpontban a legszámottevőbb ágával – a sóbányászattal.

A kezdetekben a természet kimeríthetetlen mennyiségű ásványait az egyszerű nép alapvető tudása szerint próbálta a felszínre hozni. Mivel a kitermeléshez szükséges tudást még nem sikerült elsajátítaniuk, így az ösztönök váltak létfontosságúvá. A meglévő lehetőségeket tekintve próbáltak öncélúan kisebb termelést folytatni. A sóbányászatot űzők emlékezte szerint négyszögű gödörben dolgoztak, s mélyebbre nem is ásták azt, csak hogy vállukon könnyen kihordhassák a sót. Mások – szintén sóbányász ivadékok – elődeik elbeszéléséből úgy tudják, hogy a régiek, ahol sót találtak, felfogtak egy ovális alakú darabot. Kiásták, vagyis eltávolították róla a földréteget – amely néhol alig volt egy-két arasznyinál mélyebb, és elkezdték bányászni a sót [41, 214]. Az elmaradottság akadályozta a nagyobb szintű munkafolyamatok alkalmazását, ezért is a sókitermelés magánvállalkozásként vált elterjedté.

A vállalkozás az emberi megélhetés alapja, ahol az árutermelést az ösztönös tevékenység irányítja. Létünk alapvető tartozéka, amiből nem lehet egyszerűen kiszakadni, hiszen számunkra a mindennapi betevőt jelentette. Szakmai tudása kevés embernek volt, de ez sem akadályozta céljaink elérését. Kis mennyiségű termelés volt megengedett akkoriban, de annál nagyobb jelentőséget ért el a bányászkolónia körében – Mironov Henadij, 65 éves.

A termelés szervezete is egybefonódik a társadalmi lét köznapi, „természetes” vérségi kötelékeivel. Azaz a termelés szervezeti kerete is kezdetben a nemzetség, a nagycsalád. Majd a termelés szervezeti formája függvénye a vérségi kötelékeket

felváltó területi-szervezeti kereteknek — a faluközösségnek és a földes uraságnak [43, 6–22. o.].

Az idők folyamán a dolgozók száma nagyban megnőtt, számos feltérképezett terület lett a sókutatás központja. A termelés csökkentésére a földesúr szokásjogot, vagyis bányajogot vezetett be a felfedezett bányahelyek után. Bányajog, azoknak a jogszabályoknak összessége, amelyek egyrészt a bányatulajdonnak megszerzéséről, átruházásáról és megszűnéséről szólnak, másrészt a bányaművelést és a bányajogi közigazgatást szabályozzák [27, 237–255. o.]. Ennek értelmében a szabályozás rányomta a bélyegét a további öncélú vállalkozásra, megnehezítve a leművelés folyamatát. Így az illetékes bányamester jogosultságot kapott, hogy nyilvántartásba foglalja a bányászok tevékenységét, és azokat szabályozza. A szokásjog előírta, hogy pénzdíj lefizetése után van lehetőség a kiaknázás folytatására. Ellenben ha nem teszi, akkor esélye van kutatási engedély által sót termelni.

Az illetékes királyi bányamester előtt történt bejegyzés kötelező eljárás volt. Biztosította, hogy a területek felhasználása és igénybevétele törvényes és szabályozott legyen. A bányakönyv védte a bányatulajdonos jogait, és lehetővé tette a jogi biztonságot. A hivatalos nyilvántartás magába foglalta a terület felfedezésének dátumát, a sóvágó nevét és a kitermelt ásványi anyag mennyiségét.
– Katanova Erzsébet, 81 éves.

Lényegesnek kell tekinteni azt a tényt, hogy a kiszabott engedély ekkor még a határozatlan kiterjedésű bányaterületekre vonatkozott. Míg a bányászövetkezeti telepekre ezen szabályok nem terjedtek ki. Így több szakmunkás fontolgatta, hogy társulatok fennhatósága alatt vállaljon munkát. Annak ellenére, hogy a kezdetekben alacsony bérdíjjal jutalmazták áldozatos tevékenységüket. Azonban ez sem szabott határokat az új társadalom létrehozásában, hiszen kedvezőbb feltételeket biztosítottak, mint a földesúr akkortájt.

A bánya, az egyes bányamű, a bányászövetkezet lesz ettől fogva hosszú időre a társadalom szervezésének is alapja és központja. Hozzá kapcsolódnak, bányaként jönnek létre, azok a már több személyt magukban foglaló társulások is,

amelyek a termelésnek a megszervezését és lebonyolítását is a kezükbe veszik. Míg korábban a bányaiüzem a bányaterületet birtokló földesúr fennhatósága alatt áll, ezek a kezdeti társulások ragadják ki a bányászatot a földesúri keretektől és változtatják át az egész bányaművelést társulási, vállalkozási szervezetté [43, 6–24. o.]. A társulatok idővel kincstári fennhatóság alatt művelték az aknákat, így sókereskedelem terén is kincstári monopóliumnak számítottak.

A társas vállalkozás később vājárkollektíva lett, melyben fontos mérföldkő volt a külszíni fejtés megkezdése. Régi emlékek is bizonyítják, hogy a mai Kárpát-medencét a beltenger lassan beborította. Addig ezeken a pontokon süllyedések maradtak, amiben később a tengervíz sótartalma lerakódott. Ezt a munkafolyamatot sokáig kedvezőnek tartották, míg a felszínen nem maradt elegendő ásványi anyag. – Kutassi Sándor, 76 éves.

A külszíni fejtés Máramaros vármegye bányaközségeiben ismert eljárásként híresült el. A sótermelés a felszínen megjelenő szósziklák megmunkálásával történt, de annak kimerülésével a lelőhelyek embere a felszín alatt folytatta. A kiváló minőségű só érdekében mélyebbre merészkedett, különböző eljárásokat alkalmazott. Azonban a szűk vágatokba lejutás lajtorja segítségével sok esetben kivitelezhetetlen volt. Ennek korszerűsítésére fejlesztették ki a harang alakú bányafejtést, amely a 18. század második felén új módszer volt.

A harang alakú bányában először a kezdővonal helyét határozták meg, ahol megkezdték a sópadok vágatát. Ezzel szemben állt a végpont vagy végvonal, ahol minden padvastagságú talp bevégeződött. Jobbra és balra a bánya oldalfaláig vágták és faragták a sópadokat. Mivel kúp alakban mélyítették a bányát, a falon egyre nehezebb volt a pad végének vágása [28, 559. o.]

A sótestben hatalmas üregeket vágtak, és ezeken keresztül haladtak a mélybe. Formájából kifolyólag harang alakú volt, amit másképp süveg mélyítésnek hívtak. Érdekesség, hogy nevét József uralkodóról kapta, aki a süvegek kedvelője volt. – Kiss Béla, 74 éves.

A bányaművelés réselés útján 212 kg súlyú, hasáb alakú darabokban (aknasó) történt, amiből egy sóvágó nyolc óra alatt 16-20 darabot készített, s ezekből 43-45

kg súlyú kőso-darabokat vágta [51, 280]. A technológia ezen alternatívája korszerűtlennek minősült a szakemberek szerint. A meglévő eszközök nem segítették elő a munkálatok szakszerűbb elvégzését. A társulatok újabb megoldásokat eszközöltek a környező kincstáraktól. Ennek nyomására a wielickai és parajdi bányákat vették alapul.

„A Máramaroszigeti Főbánya Hivatalában ülésező szakbizottság 1777-ben javaslatot dolgozott ki. Eszerint a harangművelés helyett nálunk is bevezették a wielickai bányáknál akkortájt már sikerrel alkalmazott kamaravájást, hosszú időre irányt szabva ezzel sóbányászatunknak” [37, 167. o.]

Az aknával, illetve kamrával történő művelést csak 1778-ban vezették be a hivatal hatására, amikor alkalom nyílt a község délkeleti területének feltárására és művelésére. A munkafolyamat újítása abban mutatkozott, hogy a kezdeti szállító tárnába vágatokat hajtottak, amiket különböző távolságokban kamrákkal kötöttek össze. A biztonság kedvéért pilléreket helyeztek ezekre a részekre.

A kőzetnyomás legyőzésére aknaácsolatokat készítettek különféle gerendákból. Viszont a sós levegő nagyban károsította a fa minőségét, ezért is tértek át idővel a táró- és aknafalazás módszerére. Előfordult, hogy öntöttvas oszlopokkal és öntöttacéllal biztosították ki a falazatot, de ehhez anyagi háttér is szükséges volt. – Szuhai Sándor, 62 éves.

Feladataink közé tartozott, az út alatti ácsolattal biztosítás vagy bélelés. Az ácsolatokat pontosan kimérve 5 méterenként elhelyeztük, hogy elkerüljük egyes meglazult kődarabok leesését. – Körössy Sándor, 74 éves.

A bányaművelés tényleges megvalósítását figyelembe véve, fontos mérföldkő volt a vágatbiztosítás mellett a vízmentesítés. Ami szorosan kapcsolódott az ásványelőkészítés folyamatához. Az aknák gondos megtervezésével elősegítették a felszíni vizek elleni szigetelést, másrészt a beszivárgó vizek elvezetését jelentette.

A mélység növekedésével ugyan ezt egyszerű kézi vitlákkal végezték, amikor is a kötél végére akasztott bödönökkel vagy zsákokkal felváltva hol sót, hol az időnként felszaporodott vizet emelték a külszínre. Ha a vizet nem lehetett ily

módon legyőzni, nagyobb mélység esetén csak annyiban változott a munka, kézi vitlák helyet, ló járgányokat, vagy vízikerekeket járattak, és azok nagyobb teljesítményével győzték le a most már szabályosan előkészített területen. Ha ez sem vezetett célra, akkor kézi vagy taposó szivattyúkat alkalmaztak, amelyek sokszor nem is nagyobb teljesítményükkel, mint inkább folytonos üzemükkel biztosították a vízemelést.

Azonban ez sem akadályozta meg a víz beáramlását az aknába, így létrehozták az aknazsompot, ami az akna alatt lévő kiépített vízgyűjtő volt. A korszerűség ellenére a bányászok egykor egymás fölött álltak és kézről-kézre adva emelték kis vödörökben a vizet az aknazsombból. Ez sem bizonyult korszerű vízelvezetésnek, ezért a későbbiekben a mérnök által megszabott szivattyúkamrát hoztak létre, mely nagyban megakadályozta a víz felhalmozódását a bányatérsgben.

A bányák vízmentesítésének még egy fontos része az un. „Tiszastol”-Tiszaparti altáró megépítése volt, és annak rendszeres, folyamatos rendben tartása. 1903-ban lett megkezdve és 1913-ban befejezve. A járat hossza 2270 méter, ki van betonozva, 17—25 liter vizet szállít másodpercenként. A Tiszástól a sötömb keleti részén volt lefektetve, amely elvezeti a földalatti vizeket, a keleti és észak-keleti oldalról (a Tisza irányából a kavicsrétegen átszivárgó a sötömb irányába folyót) délre egyenesen a Tiszába [36, 45–48. o.]

A bányaművek technikai szempontból korszerűek voltak, és már a 19. század végén a betódult vízfelesleget gépszivattyúkkal húzták ki. Addig csakis kézi szivattyú létezett. Működését több lőerős gőzmozdony vezette, ami újítás volt település viszonyait nézve. – Moldován Béla, 73 éves.

A vízbetörés olykor méreteket öltött, hogy sokszor a bányaművelés befejezésével járt. Ennek hatására tovább folyt az aknaszlatinai telepek feltérképezése, így a következő bányák jöttek létre:

1778-ban vette kezdetét a Krisztina-bánya mélyítése. A községben ez volt az első földalatti sóbánya. A földes minőségű só eljöttével felhagytak a műveléssel.

Aknaszlatinán úgy, mint Máramaros vármegye bármelyik bányatelepén sok intézkedés származott Mária Terézia királynőtől. A szakmunkások hálájuk jeléül az uralkodóról vagy gyermekeiről nevezte el a feltárt akná(ka)t. – Fehér Ilona, 71 éves.

1781-ben nyitották meg az Albert-bányát. A sótestet 26, 5 méter mélységben érték el. 56, 9 méter mélységnél a bánya mennyezete káros vizek behatolása folytán beszakadt, s így a termelést abba kellett hagyni. A bánya, a víz behatolásának dacára, hosszú ideig bejárható volt [36, 27–30. o.].

1789-ben művelés alatt állt a Kunigunda- és Miklós-bánya. Sajnálatos módon 56 méter mélységnél a termelést abbahagyták, mivel mennyezeten keresztül káros vizek behatoltak. Ennek dacára sokáig bejárható terület maradt a Kunigunda-bánya, melynek nevét Kunigunda, Boleszló lengyel herceg felesége látogatása után kapta.

A látogatás alatt Máramarosba is eljutottak, és itt IV. Béla király adományozott Kunigundának, a szépséges királyleánynak egy sóbányát. Kunigunda, mintegy zálogként, bedobta a kapott gyűrűjét a sóaknába. Egy idő múlva a lengyelországi bochnyai sóbánya munkásai egy nagy sósziklából előkerült gyűrűt találtak, amely ugyanaz volt, amit akkor a sóbányába dobott. Ez a bánya lett az aknaszlatinai Kunigunda bánya. – Vizáver Gizella, 69 éves.

1804-ben került megnyitásra a József- és a Lajos-bánya. Az előbbi a fejtésre való felkészítés után mint tartalékbányaként szolgált. A Lajos-aknából, ahol csak 68 mélyen kezdődött el a sófejtés, 87 m mélységben egy 210 m hosszú déli, valamint egy nyugati reményvágatot hajtottak [45, 43 o.].

Érdekesség, hogy egyes aknákat uralkodókról vagy gyermekeikről neveztek el. Viszont a József- és a Lajos-bánya elnevezése nem ebben rejlik. Mivel hagyomány volt a szakmunkások körében, hogy az adott akna feltárásakor azon megnevezést adják amilyen névnap van. Így történt 1804. augusztus 25-én a Lajos-bánya esetében, illetve a József-bányánál, melyet március 19-én fedeztek fel. – Kovács Erzsébet, 80 éves.

1808-ban nyitották meg a Ferenc-bányát, amelyhez 1833-ban egy szállító- és járóaknát is mélyítettek [2, 217–218. o.]. Rétegesen lefelé haladva mind jobban szélesítették a bányateret, olyan módon, hogy a szilárd kősórétegek révén hatalmas csarnokot képeztek. A lefelé folyamatosan mélyített aknát a felszínnel egy szűk nyílás, vagyis egy torok kötötte össze. A régi bányának két torka volt, hiszen az egyiket csak lejárónak használták, melyben létrán mentek le a bányászok, míg a másikon a kifejtett kőzeteket vontatták fel bőrtömlőkben

1886-ban tárták fel az Új Lajos-bányát, ami sajnos vízbetörés áldozata lett. Egy ideig a csarnok alatt kialakított második szinten robbantással folyt a kitermelés, míg nem a falak megrepedtek. A 60-as évek elején az óriáscsarnok főtartópillére összeomlott, a külszíni vizek kezdték elárasztani a sóbánya belső szintjét. A szakértők döntése nyomán sóval telített vízzel töltötték fel az egész Ferenc-aknát, hogy ezáltal megszüntessék a külszíni talaj felgyorsuló mozgását és annak még súlyosabb következményeit [32, 39–45. o.].

1975-ben a 9-es bányát működésbe hozták. Több mint 35 évig a legtermőbb feltárt területnek tekintették, azonban a víz beáramlása közbeszólt a termelési munkálatokba.

10-es bánya a szovjet idők eredményesen feltárt telepe volt, de sohasem hozták működésbe anyagi hátterek miatt.

Az aknaszlatinai bányászat hatékony fejlődésével és eredményeivel az ország kimagasló iparosává vált. Azáltal, hogy igyekezett részt venni a község iparágának fejlesztési folyamataiban, előrelátható lehetőségeket biztosított a községnek. Létrehozva egy új bányász társadalmat, akinek esélye nyílt technikai eszközök által felvirágoztatni ezen szakágat. Emellett a kimeríthetetlen mennyiségben rendelkezésre álló gazdag adományának kiaknázására.

2.2.1. A bányába történő leereszkedés hagyományköre

Az aknaszlatinai sóbányászat létrejöttének múltbéli emlékei Máramaros vármegye rendszerében az elejétől kezdve túlnyomó jelentőséggel bírt. Hatása és befolyásának fontossága a közösségi élet csaknem minden viszonylatában gyors tendenciát mutatott. Ezáltal elősegítve egy olyan munkakultúra fellendülését, hol a föld méhében végzett munka, örök egyformaság, állandó sötétség, vagy talán csak az éppen pislákoló mécsesek fénye, ami megkülönböztette a nappalt az éjszakától. A folytonos életveszély, az elemekkel vívott kemény harc és egymásra utaltság, különös embert formált az évszázadok során. Megalapozva a bányászkozpontú község múltját, mely megőrizte ősei hivatásukhoz való hűségét és haladó hagyományait.

A bányászok életének eme érdekes sajátosságai különösen a múltban voltak szembeötlők, amikor a bányászat még kiváltságokkal erősen védett, patriarchális mesterség volt, nem pedig — mint napjainkban — modern géptechnikával dolgozó ipar, mely csak itt-ott őrzött meg valamit a múltból s annak ragyogó emlékeiből [15, 111–114. o.]. Ennek gyanánt az istenfélelemtől áthatott hitvilág erős kötelékként szolgált, amiben Isten kegyelme mélyebb keresztény hitet erősített. A sötétség misztikuma mindenekfelett vallásos és unikális hagyományokat létrehozó bányászt teremtett.

Az őseink által ismert földalatti hitvilág a sóbányászat kialakulásával egyidejű. A bányák létrejöttével számos törvénybe foglalt előírás született, amelyek elősegítették a vájárok hitgyakorlását és szokáskörének terjesztését. Biztosítva a szakmunkások legszebb erényeit – az istenfélelmet. Ami nagyobb tekintélynek örvendett, mint a bányatársulatok és vezetőik kiszabott rendeletei. – Togyeriska Zoltán, 53 éves.

A sóvágó méllázó és mindenekfelett vallásos szemlélete a bányába való leereszkedés folyamatában is kiterjedt. Szokáskörének gyakorlását a századokban megtörténő bányászbalesetek ellenében hirdette. Meggyőződésként, hogy

imádkozás révén védheti meg környezetét a jó és rossz hiedelemlemlények bármilyen jellegű szándékától.

Egy 16. századbeli feljegyzés szerint u. i. ahhoz a bányászhoz, ki istentelen volt s nem imával ajkán szállt le a föld mélyébe vagy jött föl onnan, ahhoz az Úr elküldte az ördögöt, vagy más módon figyelmeztetett, hogy szálljon magába és imádkozzék. Ha az illető nem tért jó útra s ima helyett káromkodással vette az intelmet, úgy az Úr teljesen kiszolgáltatta a gonosznak, ki ilyenkor, vagy az aknába lökte a szerencsétlent, vagy munkahelyén betemette, hogy ajka ne nyílhasson istenkáromlásra többé [11, 102–105. o.].

Tapasztalt sahtmesterek a meglévő szokások közé beépítették az imádságot, mint a bányába leereszkedés alapját. Így minden egyes szakmunkás a műszak kezdete előtt mélységes hitére támaszkodott, és csakis az ima elmondása után merészkedett le az aknába. – Kiss Béla, 69 éves.

A hatóságok, egyben az üzemi előjárók iránti tisztelet részeként a sóvágók félórával a tárnába leereszkedést megelőzően várakoztak a bányamesterre, hogy megkezdjék az udvari rendeletben kiszabott 8 órás műszakot. A bányamester feladatává vált az alkalmazottak számon tartása, emellett bejegyzése a munkafüzetbe. Ezzel is felügyelve a munkafolyamatok szakszerű elvégzését és szabályozását. Azonban a bányász felügyelésénél fontosabb feladattá nőtte ki magát a bányaszabályzatok ismertetése, mely vallásos jelleget tükrözött. Megőrizve a munkások hitéletének messzi évszázadokba gyökerező ősi erejét s mélységes, mindent átható nagyságát. Ennek értelmében Máramaros vármegyében is fontos bányaszabályzatok közé tartozott:

- „ . . . hogy aki az Istent, annak érdemes szülő anyját, vagy szentjeit, általában a kereszténységet káromolja, az az egyházi törvényeknek megfelelően hét egymást követő vasárnapon a templomból kivonuló körmenet előtt szégyenszemre derékig meztelenül, mezténláb kergettessék a templom körül s szíjjal megostoroztassék" [1, 16. o.].

- „ ... legelső kötelességök is az légyen, hogy minden munkás az első legénnyel együtt addig munkához ne fogjon, miglen az maga virtusa szerint

közönségeskönyörgést nem térsen, ez pedig minden bemenetelkor és kijövetelkor szükségképpen megkívántatik. Hogy a felséges Mindenható Isten megmutatott szép áldását az háládatlanság mia el ne idegenítsék és ők is a Bányában minden reájuk jöhető veszedelmeket elkerülhessék ... Ezen könyörgés után minden munkást szép móddal és csöndes szeretettel az első legény kit-kit az maga helyére állítson akkoron is elikbe adván ez Isten félelmet” [48]

- ... mikor megütik a kopogót, vagyis a klapocskát a bányászok letérdelve kérjék Isten áldását az áldozatos munkában. Könyörgésükkel védelmet nyerjenek minden bűntől, bajtól.

Ezen munkakultúra példáiból a szakmunkások vallásossága rajzolódik ki, amint imával ereszkedtek a földalatti világba. Számukra a névsorolvasás előtti imádság eredeti szokásként tekinthető, mely az idők során lassan feledésbe merült. Számos alkalommal maga az uralkodó látta szükségességét a könyörgő szertartások, szentmisék bevezetésének, hogy a bányáldás ismét központi szerepet töltsön be.

A bányahivatal sokszor indokkal támasztotta alá a szertartások fontosságát. Véleményük szerint mindig előrelátható jel volt, hogy a technikai felkészültség nem hiányzott az aknaszlatinai bányákból. Azonban léteztek megfoghatatlan dolgok, amik csakis istentisztelettel elérhetőek. – Fehér Tibor, 75 éves.

Az így elrendelt istentiszteleteket a 18. századeleji följegyzések szerint nagy pompával és fénnel tartották meg s azokon — élén a bányagróffal — az egész munkásság mélységes áhítattal könyörgött a „jószerencse" visszajöttéért [25, 340–345. o.]. A köszöntés a bányászok körében a 18. század környékén vált ismert üdvözlési szokássá. Az idők folyamán kirajzolódott, hogy a köszönés magyar megfelelőjeként a német Glück Auf tükörfordítás tekinthető. Ami a bányászközségeken belül a mai napig Jó szerencse! formában ismert. A kölcsönös üdvözléssel tulajdonképpen azt kívánták egymásnak a vájárok, hogy szerencsésen visszatérhessenek a föld felszínére a műszak végeztével.

A sóvágók köszöntésével kezdetét vette a műszak, ami a bányafelvonó, másképpen bányalift előtti területen egy felfüggesztett védőszent képénél vagy szobránál történt. – Bicse Zoltán, 50 éves.

A védőszentek kultusza nagy szerepet töltött be a bányászok biztonságában és védelmében, így továbbra is jelképes és lelki erőforrásként szolgálva a nehéz munkakörnyezetben. A félelem ellenében minden szakmunkás a maga védőszentjéhez imádkozott a névsorolvasás előtt. Bányászaldást kérve Szent Borbálától, aki egyike a legismertebb védőszenteknek a katolikus hagyományban. Hiszen a keresztény hittért való küzdelme a bányászok, egyben hegymászók körében talált meghallgatásra.

Védőszentünk története a keresztény hagyományban gyökerezik. A legenda szerint Szent Borbála egy gazdag, pogány családból származó fiatal lány volt. Azonban a keresztény hitre tért, és titokban megkeresztelkedett. Apja, aki bálványimádó volt, haragudott rá, és elüldözte. Végül elfogták és kínzásoknak vetették alá. A kínzás közben a torony egyik fala megnyílt, ami védelmet és menedéket nyújtott Szent Borbálának. Ennek következtében ő lett az aknaszlatinai bányászok oltalmazója. – Garáh Sándor, 47 éves.

A középkortól kezdve tudományos és népi feldolgozások sora örökítette meg Borbála tevékenységét, némely bányászimák tőle kértek segítséget, védelmet. A bányamunkások nevelésében Borbála is szerepet kapott - nemcsak az imák, hanem a neve napján rendezett ünnepek is eseményei voltak a bányászélet zárt közösségeinek. Hosszú időn át erre a napra esett a bányamunkások előléptetése, jutalmazása [34, 70–77. o.]. E szokás hazai bányáinknál a 19. század végén még általános volt. Sőt sok helyen — különösen régi ércbányáknál (Selmec, Körmöc, stb.) — a munkás még munkából kijövet is letérdelt a védőszent előtt s mondott hálát, hogy visszatérhetett övéihez [23, 190–195. o.].

A Megváltó keresztje, illetve az oltalmazó képe előtt Szent Borbálához fohászkodva az előimádkozó a következő sorokat mondta: „Óh Szent Borbála, hozzád fordulunk mindazok, akik a föld mélyébe leereszkedünk. Oltalmaz meg

minket minden szerencsétlenségtől és bajtól, könyörögj érettünk és légy erős pártfogónk mindörökké. Ámen” [12, 10. o.].

A bányamécsest körül állva mindenki magába mélyedve mondogatta Szent Borbálához idézett imáját, hogy nehogy betevő nélkül maradjon. Megóvja családját, társait és a bányatársulatot a közelgő bajtól. Elűzze a gonosz szellemeket a munkaterületről. – Vizáver Péter, 69 éves.

A bányába való leereszkedés hagyománykörét számos papok által előírt imádság követte, amely Isten kegyelméért fohászzkodott. Láthatóan kirajzolódik, hogy a bányába szállás igenis jól átfontolt, unikális rendszerré vált. Ahol a vallásosságot mindenki gyakorolta, és Istenhez fordulva ismerte a Miatyánkot. Ezen imádságot követte a községben gyökeredző imaszöveg, ami napjainkig ismert a sóvágók körében. Annak ellenére, hogy sokáig a keresztény szövegek közé nem iktatták be a következő imádságot:

„Könyörülj rajtunk Szentháromság: Atya, Fiú és Szentlélek Isten. Őrangyalaink és patrónáink által összetett kezekkel kérünk Téged, óvj meg minket és családunkat minden szerencsétlenségtől, hirtelen haláltól, éhségtől és nyomorúságtól, úgy a föld gyomrában, mint a föld felszínén. Adj nekünk kegyelmet, hogy mindig a Te szent tiszteletedre és dicsőségedre működjünk. Holtunk után vezess minket szent angyalaid által a mennyekbe, hogy ott is a Te szent nevedet tiszteljük és áldjuk. Ó szentséges Úristen, tartsd meg munkás társainkat és bányáinknak gyógyítsd meg sebeit. Ámen”.

— *„Ó Uram Jézus Krisztus, Te hozzád könyörgünk, Ó nagy Isten könyörülj rajtunk és az egész emberiségen. Tisztíts meg minket minden bűneinktől a Te szentséges kezed által. Ámen” . Miatyánk . . . Üdvözlégy . . . Nemzeti hiszekegy”.*

A szertartást követően a bányamester névsorolvasást tartott a jelenlévő munkások között. A megadott létszámra a kamarás vagy a faggyúkiosztó kiosztotta a faggyúkat. Ezen pillanatokban a bányamester, másképp sahtmester is nekilátott feladata elvégzéséhez. Bányagépész társaival ellenőrzést végzett az aknavágatban, felmérve a bányakas biztonságát, terhelési szintjét. Az ő feladatuk volt a kerekcsutakhoz hasonló felvonószerkezetnél lóerővel meghajtott gépelyt

irányítani. Ezért őket (kerekistákat) még gépelyeseknek vagy gépészeknek nevezték. Ez egy egyszerű felvonó gép–gépely volt, mely az aknából merőlegesen, kötélre akasztott bőrszakok vagy nagyméretű vödrök segítségével kihúzta a bányából a kitermelt sót, ugyancsak a felszínre igyekvő bányászt, fölösleges földet, vizet és más egyéb anyagot [32, 26–31. o.].

A kerekisták mások biztonságát féltve végezték a rájuk szabott munkát. Kötél segítségével csapatosan leereszkedtek az aknavágatba, hogy a felesleges sódarabokat eltüntessék a karzatról. Segítve a bányalift biztonságos működését. – Bicse Brigitta, 45 éves.

A bányaterület megtisztítása után a jeladó engedélyt adott, hogy a bányaliftbe, vagy másképpen a bányakasba beszálljanak a sóvágók. Alkalmanként 4-5 szakmunkás juthatott egyidejűleg a tárnába, hiszen méretében nem nagy felvonószerkezetről beszélünk. Továbbá a súlyhatár ellenőrzése is elengedhetetlen szempont volt, hogy megfelelő körülmények között ereszkedhessenek le. Működése csakis a klapocska, vagyis jeladó megkongatása után történt.

A jeladó funkciója a bányászat során változott. Először használták a jeladók a bányaszerencsétlenségek jelzésekor. S talán ez váltotta ki a jeladók mindennapi alkalmazását a munkafolyamatokban. Ezzel is elkerülve a szerencsétlenséget, és egyfajta tradícióhoz kötni a klapocska megkongatását. A kezdetekben haranggal adtak jelzést, viszont a technikai változásokkal megjelent az elektromos jeladó rendszer. – Fonta Katalin, 74 éves.

Ennek során szokásként volt jelen, hogy le- és kiszállás közben dalokkal színesítsék a munkafolyamatot. Szinte dalgyűjteményeik is bemutatják életpályájuk legszomorúbb küzdelmeit, megpróbáltatást kiállt életük pontjait. Énekes megnyilvánulásaikban fontos szerepet tölt be a Szerencse fel! bányász himnusz.

A harangjátékra feldolgozott dallam, a bányászok egyik legünnepélyesebb dala Közép-Európában a 19-20. században bányász himnuszként is közismert Der Bergmannsstand sei hoch geehret... kezdetű ősi német bányászdal. Szövegének első lejegyzése 1870-ből ismert. Magyarul először 1900-ban a selmeci Bányászati

Akadémia palotájának felavatásán énekelte az ifjúság [49, 135–148. o.]. Az idők folyamán szövegének több változata is megjelent, mégis Tassonyi Ernő, selmeci bányász *Aki a párját keresi* című regényéből kiragadott változatot ismerik. Az aknaszlatinai bányászok máig egyik legkedveltebb dalai közé tartozik:

Szerencse fel! Szerencse le!

Ilyen a bányász élete.

[*: Váratlan vész rohanja meg,*

Mint bérctetőt a fergeteg.:]

Nem kincs után sóvárgok én,

Bányász kis lányt óhajtok én.

[*: Bányász kis lányt óhajt szívem,*

Ki szívemben bányász legyen.:]

És hogyha majd a föld ölében

Végóránkat éljük . . .

Isten kezében életünk,

Ő megsegít reméljük . . .

S te kis leány ne bánkódjál

Bányásznak halni szép halál.

Az égbe szállani fel . . . fel . . .

Szerencse fel! Szerencse fel!

Szerencse fel! [51, 253–254. o.]

Énekekkel az ajkukon mélyebbre és mélyebbre ereszkedtek a mélységbe, miközben mécseseikkel bevilágították a teret. A több száz méteren kialakított bányakasszal elérték a tárna kidolgozott pontját. Kiszállva a szállítórendszerből a bányászok ismételten elmondták a fegyelmezettséget és határozottságot jól kifejező bányászköszöntést: Jó szerencsét! A sahtmester a pár fős csapatot

kivezényelte az adott bányavágatba, emellett szakszerűen kiosztotta a munkát a beosztásuk szerint.

Minden bányász a maga tudása szerint végezte feladatát. Ez egy olyan szakma, melyre nincsenek előre megírt lehetőségek, a higgadtság és megfontoltság a legjobb megoldás. Ahány bánya, annyi tárna és ezernél több sófal, ami őseink áldozatos munkáját őrzi. Az eszközök és hagyományok időről-időre változnak, de a célja mindig ugyanaz – a fehér arany felszínre hozása. – Mironov Henadij, 65 éves.

Az egyes bányákban természetesen eltérő szokások uralkodtak, de az egyik legfontosabb közös vonásuk, hogy a közösséget erősítik. Öröklött tudásukkal hozzájárulnak a bányásztársadalom jellegéhez. Szemléltetik bonyolult lelkiviláguk formálódását, hitük kialakulását, mely a bányába való leereszkedés végeztével sem szűnik meg.

2.2.2. A sókitermelés folyamatai és módszerei

A bányába leereszkedés folyamata számos unikálisnak vélt hagyományt tartalmaz. Az imák, énekek segítségével próbálták elűzni a képzeletvilágukban megjelenő hiedelemlényeket, emellett babonás szokásaikat érvényesíteni. Az általuk kialakított folyamat teljesítése elengedhetetlen volt a termelés tekintetében.

Édesapám sokszor mesélte, hogy a sóvágók szerint a bányaszellemek vészjelző lények, akik harang segítségével jelzik a bekövetkező bányaszerencsétlenséget. Ennek tiszteletére saját jeladási rendszert alakítottak ki, hogy a bányalift, balesetek jelzését irányítani tudják. – Kondra Károly, 51 éves.

Erre a célra a bányahivatalok külön jelzési rendszert hoztak létre. Minden mozzanathoz társítottak egy jeladási kombinációt, mellyel megkülönböztették az adott folyamatot. A munkába hívásnak, a bányalift megállítására jelzések voltak. Ellentétben ezen rendszerek korábbi változatával a klapocskával, ami mára nem ismert. Szintén ezt a funkciót töltötte a lármafa is, mely minden községben a

munka kezdetét jelezte. A bányász munkábahívása valamikor u. i. úgy történt, hogy műszak végén, illetve elején az aknaácsolatát verték meg kalapáccsal a bányamesterek, mely jelet a földallat a kőzetre intézett kalapácsütéssel továbbították s így szólították munkába, illetve hívták föl az aknából a munkásokat. E kezdetleges jelzés mód helyett bányáinknál már az első időkben megjelenik a lármafa, melyet a magyar bányász kimutathatóan évszázadok óta ismert s régi bányavárosainkban mindenütt meg volt [24, 34–36. o.].

A technológiai változásoknak köszönhetően idővel a lármafát felváltotta a harang meghúzása, de napjainkban legismertebb a gépi jeladó rendszer. Ennek betöltésére külön jeladó, másképpen szignalista munkakört hoztak létre. Feladatkör tartalmazta a rendszer bemutatását a bányászoknak, továbbá a bányalift működtetését.

A bányalift beindításához a következő jeladási rendszert kellett ismernie a jeladónak és a bányásznak (a feltüntetett szimbólum mutatta a leadott gombnyomások számát):

- stop
- felhívni a liftet
- lehívni a liftet
- a munkásokat felhívni a felszínre
- szakemberek (bányamérnök, robbantó mester) leengedése
- bányaelőőrzés
- beteg felszínre hozása

A korszerű technikai változások elősegítették a babonásság leküzdését, és csakis úgy merészkedtek a munkaterületre, ha biztosak voltak a rendszer akadálymentes működésében. A jeladó pont ezt a szerepet töltötte be, ezek mindennapi ellenőrzését.

Jeladóként feladatom közé tartozott, hogy segítsen a bányalift üzemeltetését. Egy nap több brigád, vagyis csoport végezte a termelést. Minden leereszkedés előtt ellenőrzést kellett tartanom, hogy nincs műszaki akadálya a bányászatnak. Kollektív munka volt, mivel nemcsak a lift minőségét jelentettem, hanem a

kerekistákkal tartottam a kapcsolatot. Ők a bányamegtisztítását végezték a műszak előtt. Ha probléma akadt máris jeleztem erre a célra kifejlesztett baleseti jeladással. – Fonta Katalin, 74 éves.

- Tűzvész – teljes áramlekapcsolás, illetve jeladás 30 másodpercenként.
- Vízszivárgás – teljes áramlekapcsolás, illetve jeladás kétszeri ismétléssel 40 másodpercenként.
- Bányaomlás – teljes áramlekapcsolás a vízgyűjtőkben (vízgyüldékben), továbbá a jelzés 4-szeri ismétlése percenként.
- Próbariadó – teljes áramlekapcsolás, továbbá a jelzés 3-szori ismétlése percenként.

A szakszerű munkakörülmények tudatában indultak el az aknából nyíló tárna területére. A csoport idősebb embere, emellett a bányamester vezette a szakmunkásokat (4-5 főből állt). Egy tárnában 6-7 csoport is munkálkodhatott, így ennek átforgatott kivitelezése szakértelmet igényelt. Annak tudatában, hogy a munkaterületet beomlás is veszélyeztetheti a termelési módszerek miatt.

A sókitermelés kezdetét a kijelölt területeken való munkakiosztás jelentette. Minden sóvágó a tárnában végezte az előkészítő munkákat. Az előkészítés magába foglalta a sótörzsbe való előrejutást. A folyamatot nehezítette, hogy a gépesítés előtt a kézi erővel végzett leművelést kevés bányász vállalta, hiszen sófalak felső részét felülről lefelé csákánnyal kellett elvégezni. A sófalat szelvényekre bontva végig faragták, mivel a kőzetet emberi erővel lehetetlen kifeszíteni a helyéről.

A sóvágók a talpról előbb nagyobb darabokat feszítettek fel, amiket aztán meghatározott nagyságú kisebb darabokra vágtak. Eme művelet során törmelék és sópor keletkezett. Ezt edényekbe, illetve hordóba töltötték, s a kamara forgalomba hozta. A bányaművelés során keletkezett földes és piszkos darabokat (miként néha a törmeléket, sóport) többnyire az elhagyott bányákba vetették [1, 49–55. o.]. Ezek a módok korszakonként váltották egymást. Az idős sóvágók emlékeznek rá, hogy kijelölték a padozatszerű vágások méretét, majd ezután csákánnyal sűrű lyukakat hoztak létre, és a sótömb oldalába és aljába szemeket vágtak. A mélyedéseket verőcsákánnyal mindaddig erőteljesen sorba ütögették, amíg a só úgy nem szólt,

mint a fazék. Akkor középen nagyobb lyukat vágtak, és pajszerrel felfeszítették az egyenesen repedő sötömböt. Ezt a munkát hajtásnak nevezték a bányászok körében.

A községben azért hívták hajtásnak, mert az apró só olyan gyorsasággal hagyta el a sóréteget, mintha kihajtották volna onnan. Minőségi sónak számított, így külön csillékben vitték a felszínre – Gerber Gizella, 65 éves.

A kijelölt sópadnak először a két végét réselték ki, után az anyasó tövét. Ezt a műveletet vascsákánnyal végezték. Előbb a kisebb, után a nagyobb, végül a legnagyobb fejű csákánnyal. A jó arasznyira vésett árokból kikaparták, majd kisépték a porsót vagy millesót, s mintegy tenyérnyi távolságban függőleges lyukakat véstek az árokba a szálnak vagy szálkának nevezett vékony és a szegnek vagy pocoknak mondott vastag ékek számára [41, 227–238. o.].

Voltaképpen 1–2 méter távolságban, párhuzamosan rést készítettek. A meglévő mellé derékszögben másik részt vágtak. Így négy oldalról szabadon juthattak a sófal rétegeibe. Ezt követte a csákánnyal való felverés, elmozdítás a helyéről. – Munkácsi István, 66 éves.

Az elmozdításhoz mozzanatát még megelőzte az ékek megfelelő beillesztése. A helyes elhelyezés akkor működött, hogyha supálás, vagyis ütés közben a fakalapács úgy csengett, mint a fazék. A pufogó hang élessé válásakor a szomszédos területen dolgozó sóvágókat megkérték, hogy legyenek segítségül. Egyidőben 7–8 bányász dolgozott egymás mögött, és ütötték egyszerre az ékeket. Elméletben és kivitelezést úgy kell elképzelni, hogy a bányászok együttesen 3–4 ékre és szálkára (só rétegre) folyamatosan csapást mértek. Eközben minden ütést követően egy lépéssel előrébb léptek. A folyamat akkor volt eredményes, ha az ék és a száлка egy vonalban találkozott. A sórétegek megszorultak, később leszakadtak. A kiszakadt rész kissé megemelkedett, majd lassacskán visszanyerte eredeti helyzetét. Előfordult olyan is, hogy a sófal egy része a sóleválasztás alatt meglazult. Megoldásként vasrúddal próbálták visszahelyezni. Erre a célra két típusa is ismert volt. Mindkettő alul élezett, de az egyik gömbölyű. Ezzel a vízzel telt aknát ütik át, hogyha a táró odaér. A másik rúd széles. Ezzel a tűz erejével

meglazított kőzetet feszítik az akna fenekére, ha a bontórúd nem bizonyul elégségesnek. A bányászok bontórúdjá olyan mint a hajósoké: a fején megvasalt hosszú vasrúd [26, 171–185.o.].

A réselési munkálatok után következett a kinyert só feldolgozása. A leválasztott só tömböket az élükre állították. A bányahivatal által kiszabott méretre vágták. A máramarosi vármegyékben az ideális só darab aránya 30-50 kg-os volt. A csákány vastagabb részével megkopogtatták, míg hegyes végét belevágták a repedésbe. Az ütéstől szétvált só darab kisebb részekre bomlott. Az ásványi anyagot szállítóedényekben, a későbbi időkben már csillékben tárolták. A tárolás folyamata függött a só minőségétől, hiszen a kezdetekben a millesót, sőt a só tömböket is vödörökben szállították. Csak idővel jelent meg a csille, melyben a nagyobb méretű sókat akadálymentesen vitték a felszínre. Viszont a millesó annyira aprónak bizonyult, hogy külön kibélelést kívánt a csillék szempontjából. Így a só por nem szivárgott a bányákban. Megőrizték a kitermelt anyag minőségét ellentétben a porsóval, amit nem tudtak alkalmazni szürke színe miatt. Hiszen a réselés következtében kicsapódott sóréteg porral keveredett, és szennyezettségét sehogy nem lehetett orvosolni.

A kősó minősége a szakszerűségtől függőt, mert ha nem volt előkészítve a tárna, a porfelhő megfestette a tiszta terméket is. – Sroff József, 48 éves.

A munkaeszközök megválogatása bármilyen folyamat során elsődleges volt. A folyamat abban a szakaszában is, ahol a só tömbök megjelölése történt. A bányászok csákánya különbözik a földművesétől, mert emezeké elől széles és éles, amazoké hegyes. Ezzel a szerszámmal a földes, nem nagyon kemény télért vágják [26, 171–275. o.]. Funkciója nemcsak vágásra, hanem megjelölésre is alkalmas volt. A szerszámmal a csoport szimbólumát vésték a kőzetbe, hogy darabonként minden kitermelt sóval elszámolhassanak. Sebestyén Gyula bányatiszt visszaemlékezései is ezt igazolják: „..... ezen jegyek a csoportéi voltak, utasításra vágták őket a sóba , vonalszerű karcolás vagy csákány ütés által elért mélyedések voltak, de hogy ezeknek valami más értelme vagy éppen betűszótag vagy szó jelentése lett volna, arról még a legidősebb munkások sem tudnak felvilágosítást

adni” [40, 187. o.]. Úttörő megoldásnak számított a technológiai fejlődés kezdeti szakaszában.

A XIII. század közepén jött létre az iparosított bányászati technológia, mely Aknaszlatina területén az 1940-es évekig változatlan maradt. Így a géptechnika fejlődésével a bányászat elé is új lehetőségek mezeje tárult. Ezzel lehetővé téve a bányák korszerű termelését, különböző modern eszközökkel. Ezek közül legismertebb a stócfúró, réselőgép, sodronyhúzó gép.

A réselőgépek az elektromos láncfűrészekhez hasonlóak, amelyekkel vízszintes és függőleges réseket vágtak a só rétegben. Így eme gépek tökéletesedésével ma már olyan vékony só telepek is leművelhetőek, amik azelőtt fejtésre nem voltak alkalmasak. A nagy tömegű só tömböket réselőgéppel fejtettek le, ezután sodronyhúzó géppel összébb húzták a könnyebb elszállítás céljából. Az így kivágott hatalmas blokkokba hosszú fúróval, itteni szóhasználattal „stanglival” lyukat fúrtak, hogy a blokkokat olyan méretűre alakítsák. A fejlődés eredményeként megszűnt a réselés, repesztés, vezető eljárássá vált a robbantás.

A művelet érdekessége, hogy só rétegbe kézi fúróval lyukakat alakítottak, amibe behelyezték a töltetett. Előírások megszabták, hogy a közelben munkálkodó bányászoknak el kell hagyniuk az aknát. – Togyeriska László, 78 éves.

A bányászok feladatkörébe tartozott a robbantáshoz szükséges gyutacs elkészítése. Az előzetesen kifúrt lyukba tisztítópálcával elhelyezték az anyagot. A szerkezet gyújtószála kezdetben vasból, vörösréz-ből készült. Kivitelezésben a zsinór helyett őrlött puskaport helyeztek, melyhez nádszálat dugtak. Puskaport apróra zúzott formában meleg vízzel átdolgozták. Végére kénszalagokat helyeztek.

Néhány helyen és különösen hazánkban nád vagy szalma helyett izzó dróttal kifúrt vékony mogyoróvesszőt is használtak, melyhez hozzákötötték a töltényt, s így helyezték a fúrólyukba és fojtották le. Mindezeket a vájárok odahaza készítették elő, és például a lőporral töltött hosszabb-rövidebb szalmaszálakat henger alakú bádogtubusokban vitték a munkahelyre [21, 71–78. o].

A robbantás abban az esetben valósult meg, hogyha nem volt akadálya. A nedves tárnák fűróhelyeit agyaggal dolgozták ki, s a lőportöltényt becsomagolva kátránnyal fedték be. Megóvva a kiszámíthatatlan aktiválódástól.

A művelethez szakképzet robbantómester volt az alap. A község bányáiban csakis az ő felügyelete mellett lehetett alkalmazni az eljárást. Ő tudta a bányamérnökkel együtt, hol helyezhető el az anyag. – Kindrics György, 53 éves.

Hazánkban robbantás céljaira egyszerű ágyúlőport használtak, amit a bányák „kipróbálás után“ katonai anyagraktárakból szereztek be. Amennyiben a lőpor nem volt megvizsgálva, úgy azt használat előtt kikísérletezték s ezt nevezték „lőporpróbé“-nak [20, 376–378. o.].

A robbantás sok veszéllyel járt, így ennek megfelelően nagy precizitást igényelt. Miután a szakemberek elvégezték a lőszer elhelyezését, megszólalt a sípszó, ezzel jelezve, hogy robbantás lesz az adott fejtési területen. A robbantás után nagy porfelhő keletkezett, így bizonyos idő után lehet megközelíteni a leomlott só tömböket. Egy lerobbantott só fal három váltásnak adott munkát, a sót kisebb szállítógépekkel hordták el a csillékbe. – Vizáver Gizella, 69 éves.

Az előkészületek elvégzése után a bányamester kiáltására meggyújtották a lőszert. Eközben a robbanások számát ellenőrizték, hogy minden gyújtóegység megsemmisüljön. A folyamat után félórával ismételten leereszkedtek a tárnába az ácsolat elkészítése miatt. Mivel az omlasztás során repedések keletkezhetnek a falakon. Csapatosan végezték a dolgokat felváltva 8–8 órás műszakokban.

Eme eszközökkel és munkamódokkal történő termelési munka napjainkig vezető eljárások. A kiaknázás hatékonyságát segítette a sóvágók kiegyensúlyozott, összehangolt munkája. Eredményeikkel sikerült elérni a sótermelés előrehaladását, egyben bányahivatalok támogatását.

2.2.3. A kitermelt só felszínen való feldolgozása

Máramaros vármegye bányatelepein ősidők óta a kiaknázás több műveleti szakaszból tevődött össze, mely a technikai fejlődés miatt lassan megváltozott. Az eszközök változtak, de a cél mindig is az ásványi anyagok helyes feldolgozása volt.

Ennek fényében a termelési folyamat a fejtési térségben kezdődött és a vasúti kocsikba rakásával végződött. A kezdeti bányászkodás idején emberi és állati erővel, vagyis egyszerű deszkán, valamivel később fából készült teknőkben szállították a sót. Idővel a teknőt felváltotta a lejtős pályákon kialakított csúsztatható faláda, aminek az aljára láncokat helyeztek. Ezek segítségével vonszolták a felszínre.

Ebből alakult ki aztán a taliga, vagy targonca (Karre), illetve csille oly módon, hogy az előbb leírt ládát eleinte a ládától (szekrénytől) teljesen különálló, majd azzal összeépített gömbfákon hengergetik és viszik előre. A gömbfahengerek a súrlódások és ellenállások kiküszöbölése végett idővel mindinkább megrövidülnek s lassan megjelenik a fakerekű csille, mely sok nehézséggel s borzalmas nyikorgással gördül csak tova a vágatokban. Úgyhogy nem csodálkozhatunk, ha vonításszerű csikorgása után a németek „Hund“-nak, kutyának keresztelték [22, 180–185. o.].

A helyi bányászok körében is a csillét „kutya” megnevezésként használták. Nagyszüleink szerint a sóvágók vallásosságuk ellenére hittek a babonákban. Így nem meglepő ha azt mondom, hogy a kutya, mint veszélyt jelző állat alakja kulcsfontosságú. – Fidler János, 61 éves.

A csillék megalakulását követően az aknában a szállítást vállalkozó végezte, aki külön erre a célra millyéseket alkalmazott. Ők a törmelékek összeszedését biztosították. Külön a só felhúzására is alkalmazott sóvágók léteztek. Az egyikük a mélyben maradva vizsgálta a csille megrakását, míg a másik végezte a kifordítást. A megtelt csille esetén a tárnában maradt munkás megrántotta a jelző kötelet, míg társa a felső emeleten megkongatta a csengőt. Ennek következtében négy ló egyszerre megfeszítve végezte a sószállítást.

A lovak kosáronként 8–9 tonnát bírtak el. A körülménytől függően mindennap változott ez az érték. A felszínre emelés előtt az alsó emeleten a bányászok mindig lemérték a súlyértéket. – Varga Ágnes, 61 éves.

Edzettségük szerint dolgozták ki, hogy egy ló mennyi csillét bír el. A normákhoz igazodva nem tehették ki terhelésnek őket. A gyengébb lovak esetében műszakonként 6–7 csille húzása, míg erősebb fizikumúak már 10 csillét is elbírtak.

Sokban fejlődött a só kiszállítási technológiája a mai korhoz képest, hiszen a régi időkben a kitermelt sót nagy bivalybőrzsákokba töltötték, majd egy csigarendszer segítségével lovak húzták a felszínre. Így a modern bányászat fejlődésével ezek a folyamatok megváltoztak, mert megjelentek a csillék, melyek segítségével több tonnányi kősót tudtak a felszínre szállítani gépi technikával. A függőleges kiszállításhoz az aknából általánosan már csak sodronyköteleket használnak, melyek nemcsak, hogy olcsóbbak, hanem sokkal tartósabb és aránylag könnyebbek, minek következtében a kenderkötélnél is sokkal előnyösebbek voltak [32, 27. o.].

A csilleszállítás a bányászat legtükrösebb szállítási módja, mely a síneken történik, s így nagy tömegek gyorsan szállíthatók. Mivel a bányában több tonnányi só felhalmozódott, ezért több csillére volt szükség a kősó kiszállítására. A csatlós, aki felügyelte a kősó elszállítását az aknához, összecsatolta a csilléket, majd a kismozdony segítségével a felvonóhoz irányított. Az aknánál lévő só-törmelék elsősorban lemérték, és utána a gurítón kiborították, majd a felszínre szállították. Azonban a nagy tömegű só tömböket csillével együtt hozták a felszínre, melyet a futószalagon keresztül a sómalomba szállítottak további feldolgozásra. – Bicse Zoltán, 50 éves.

A sónak kiszállítását az aknából sóhajtásnak nevezték a szakmunkások. Sajátossága, hogy az akna-torkolat alatt a kenderből készített málhába, vagyis tartóba 12 azonos só darabot rakták. A felszínen tovább folytak a munkálatok, 6 lójárgány alkalmazásával mozgásba hozták a kerek géprendszert. Így került a felszínre, ahol tizedes mérleggel megmérték a súlyát.

A kitermelt só a felszínre hozása után újabb szakaszokon keresztül feldolgozásra került, ezzel elősegítve a só minőségének szabályozását. Először a futószalagon lévő sót a malomba szállították. Malomban a rácsokon keresztül az apró szemcséjű sót tudták szétválasztani a nagyobb súlyú daraboktól. Az őrlés után a só törmeléket öt kilós tömbökbe préselték össze az állatok számára nyalósónak. Ez a fajta só-törmelék sokkal olcsóbb volt, hisz nem lehetett étkezési célokra felhasználni, mert összekeverték rozsdával, vasoxiddal. Formájából kifolyólag brikett sónak nevezték. A malomban fennmaradt nagyobb sódarabokat 50 kilogrammos zsákokba vagy ömlesztés útján vagonokba terheltek. A laboratóriumi vizsgálat után a vagonokat a nagy mérlegre húzták, és onnan vasúton az ország különböző részeibe szállították.

Az apró szemcséjű só a pakoló részlegbe került, ahol nagy teljesítményű préselő gépek és automata pakológépek feldolgozták. A termékválaszték jegyében megkezdték a só ízesítés gyártását, amely kis üvegekben került forgalomba. A kaporral és babérlevéllel vegyített só igen praktikus volt a felhasználáskor, hisz nem kellett külön-külön megvenni az alapanyagokat az ízesítéshez. Aztán elkezdték gyártani a fluorral kevert sót, mely részben meggátolta a fogszuvasodás kialakulását. Az ízesített só mellett a pakoló részlegben volt a sima étkezési só, melyet papírdobozokba csomagoltak 1 kilogrammos kiszerezésbe. Mivel különböző munkák folytak, így több munkásnak tudtak munkát biztosítani. Voltak, akik felügyelték a só irányát a futószalagon, egyben a dobozok megfelelő mennyiségű elhelyezkedését a gépben. Természetesen a legtöbb munka a végén volt, hisz a becsomagolt sót raktárakba helyezték, majd onnan teherkocsikra szállították. A régió különböző részeire juttatták el, ahol az igényekhez megfelelően hasznosították a szférában.

2.2.4. A sókiszállítás fejlődő eljárásai

Régmúlt idők emlékei igazolják, hogy ősidők óta a község lakossága sószállítással, sókereskedéssel foglalkozott. A kősó kitermelése nagy jelentőséggel bírt a máramarosi bányák országfejlesztő-időszakban, valamint külföldi munkaerő beáramlását tekintve. Mivel a létfenntartás alapját képezte. A lakosság számára a létfenntartást jelentette.

A kezdetekben a kiszállítás részben szekéren történt, illetve vízi úton. A máramarosi taxás városok hozzájárultak a vízi szállításhoz is. Sziget kötelezettsége három hajóra elegendő deszka, hajók készítése fizetés ellenében; valamint az itteni portuson a szállják ki- és bevontatása. Hosszúmezőnek pedig a Tiszán lemenő valamennyi hajóhoz segédszemélyzetet kellett biztosítani. A felsoroltakon túl az is megkönnyítette a máramarosi sóhajózás kézbevitelét — ami, hangsúlyozzuk, egyben az export-folyamat kézben tartását jelentette [35, 429. o.]. Ennek köszönhetően Máramaros vármegye sóhivatalai között a sókereskedelem élénken zajlott. Külön „ösvényt” hoztak létre, hogy kialakítsák a szükséges útvonalakat. Ezáltal a sóeladás két lerakóhelyen, vagyis község között történt, melyet az állam tartott kézben. Ők alkalmazták a sóhajósókat, akik nagyobb mennyiségben kereskedtek a termékkel.

A hirtelen jött lehetőségnek meg volt az ára, mivel számos visszaélés történt. Erre a célra megbízott hajósok magán célra használták a sötömbökből kapott összeget. A megszabott termék felét árusította hivatalosan, míg a másik részét a folyóparton hagyta. Később a környező települések „fekete piacain” próbálkoztak pénzhez jutni. – Jaros Veronika, 77 éves.

Idővel a bányahivatalok megoldásként külön rendszert alakítottak ki. Törvénybe foglalták a szállítás feltételeit, melyek a szigorú intézkedésnek bizonyultak. Hiszen a hajósok, fuvarosok a kincstár által kiadott cédulával végezheték a munkát. A cédula tartalmazta a munkás személyes adatait, a termék mennyiségét és minőségét. Így tudta bizonyítani a törvényes megszerzést.

Átlagosan a község bányáiból 160 000-200 000 darab kősót szállítottak. Az arányok nagyban függtek a termelési viszonyoktól, de így is hatalmas értékek. Ebből kifolyólag egy hajós 700 sötömböt tudott elszállítani. A sókockák súlya meghaladta a 60 kilogrammot is. A számokat megfigyelve több ezer hajóst jelentett, akiket a bányahivatal pénzügyileg támogatott – Togyeriska Zoltán, 53 éves.

A sólerakóhelyek között meghatározott fuvardíjakat szabtak ki, függően attól, hogy milyen távol voltak a sólerakóhelyek. A vízi szállítás magas díjakat vont maga után. Viszont törekedtek az olcsóbb telepekre szállítást megoldani.

A fuvardíj tehát a lakosság életében igen fontos kérdés volt. Máramaros megye lakosairól az összeírások és urbáriumok feljegyzik, hogy nagymértékben a tutajozásból tartották fenn magukat. Szigettől Újlakig régente egy-egy mázsa só szállításáért $10\frac{1}{2}$ krajcárt fizettek s ezt az összeget 1713-ban 14 krajcárra emelték [3, 642–647. o.].

A vízi úton történő sókereskedés mellett szekerekkel és vonattal is folyt a só forgalmazása. A sóbányák melletti kolóniák foglalkoztak efféle sóeladási móddal. Főleg a technológia segítségével nagyobb mennyiségű árut juttattak az ország különböző pontjaiba. A vonattal történő folyamathoz az aknaszlatinai hivatal megépítette a Sziget-Kamara nevű vasúti vonalat 1880-ban. Az újítás nagyobb költségkeretet igényelt, mivel 30 %-kal többbe került. Mégis jövedelmezőbb vállalkozásnak bizonyult. Figyelembe véve azt, hogy 30 évvel később ingyen juthatott a kincstár által épített terület birtokába.

Egybevetve mindent elmondható, hogy biztonságosabb művelet volt, mint a vízi úton szállítás. Mivel nem igényelt fontosabb ellenőrzést. A kitermelt sót kincstári jellel megjelölték, később a vezetők maguk ellenőrizték a betérhelést. Így elkerülhetőek voltak a csalások. A becsomagolt sók esetében is megvizsgálták a terméket, megjelölték. Továbbá mérlegen lemérték a csomagok súlyát. Ha mindent rendben találtak indulhatott az elszállítás. – Kutassi Sándor, 74 éves.

A kihordás évszázadokon keresztül a Csétátyé-rév melletti területen történt, közel a bányahivatalokhoz, melyek elsajátították egymás munkakultúráját.

3. A HAGYOMÁNYÁPOLÁS SAJÁTOSSÁGAI AZ AKNASZLATINAI BOLYAI JÁNOS LÍCEUMBAN

A honismereti nevelés, a helyi vonatkozású néphagyományok átörökítése az évszázadok során a családon belül megszerzett tapasztalatok átadását jelentette. Elődjeinknél a népi műveltség szóbeli közlés és példaadás formájában apáról–fiúra szállt. A javak, ismeretek biztosították az ifjabb generáció szellemi fejlődését, mely magába foglalta: a munka, az életvitel és a társadalmi szokásrend megismerését.

Az idők folyamán a felnövekvő generáció értékrendszere az elődjeikhez képest megváltozott. A kultúra elemeinek közvetítését lassan a közoktatás vette át. Ennek tekintetében a család, mint az erkölcsi értékek hordozója elhalványult, és a pedagógus vált a hagyományok közvetítőjévé. A középiskola a nemzeti műveltség műhelye, amely egyfelől az emberi kultúra szolgálatára, másfelől pedig sajátos magyar feladatok betöltésére, illetőleg a kettő együttes munkálására készít elvben elő [4, 97. o.]. Pótolva azon értékeket, amelyek a társadalmi környezetből, életmód és a termelési kultúra ismereteiből bizonyítottan hiányoznak.

A néphagyományok átörökítésének hiánya minden közoktatási intézmény létező problémája. A hiteles néprajzi szemlélet kialakítása szintén hiányos képet alkot az Aknaszlatinai Bolyai János Líceumban. Köszönhetően annak, hogy a tananyag időről–időre bővül, az ismeretanyagok száma is megnő. Ezáltal az iskola fejlődés tekintetében is egyoldalú és elméleti irányt követ. Kevesebb lehetőséget biztosítva a középiskolásoknak, hogy népi elemeiket magasabb szinten műveljék, így nemzeti alapműveltséget szerezzenek. Megismerjék, fölértékeljék hagyományaik fontosságát, és mindennapi szemléletükbe beleépítsék. Érezzék hovatarozásuk igazi létét. Az oktatás mellett a nevelésre alig marad alkalom, ennek tudatában kellene mai és eljövendő pedagógusok számára minél több hagyományőrző szemléletet oltani.

3.1. A tankönyv és a tanterv alapján

A hagyományörzés megvalósulását, az értelmi, erkölcsi készségek fejlesztését a magyar tannyelvű iskolák számára kialakított tantervek nem irányozzák elő. Az időről–időre bővített tananyag kínálatában nem kap helyet külön témakörként a hagyományok ismertetése. Az érvényben lévő 5–9. osztályos magyar nyelv tankönyvekben elvéve, valamilyen más témába beleépítve találkozhatunk szokásokat bemutató szövegekkel, illetve feladatokkal.

Először a Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács–Burkus Erzsébet által összeállított 5. osztályos tankönyvben *A stílus fogalma* c. témában találkozhatunk ismeretterjesztő szöveggel. Gyakorlatban a tanulók megismerkedhetnek a húsvéti népszokásokkal, melyek Kárpátalján elterjedtek: *„A húsvét Krisztus feltámadásának és a kereszténység legnagyobb ünnepe. Számos világi népszokás is fűződik ehhez az egyházi ünnephez. Kárpátalján a katolikusok körében máig megőrződött a pászkaszentelés. Vidékünkön a húsvéti kalácsot nevezik pászkának. Minden katolikus családban van egy fonott kosár, melyet csak erre a célra használnak...”*[6, 40. o.].

Itt változatos feladatot kapnak a tanulók a témakörrel összhangban, azonban nem elősegítve az ünnep bővebb megismerését. Pl.: *Olvassátok el az újságcikket, és beszéljétek meg, milyen szövegegységekre lehetne bontani!* [6, 40. o.]

A 6. osztályos tankönyvben szintén megfigyelhetők az ünnephez, illetve a helyi néphagyományhoz kapcsolódó gyakorlatok. Főleg *A főnév* témakörben, azon belül *A főnév fogalma és fajtái* altémában kaphatunk bővebb ismeretet a nevickei vár építésének sajátosságairól. A gyakorlat a következő szöveganyagot mutatja be az olvasónak: *„Az Ung völgyében, az Uzsoki-hágóig vezető út mentén, magas vulkanikus sziklahegy tetején található a nevickei várrom. A várnak fontos stratégiai szerepe volt: a Vereckei- és az Uzsoki-hágóhoz vezető út ellenőrzése. A vár mindenkor az ungvári vár birtokosainak tulajdonát képezte. Számos legenda, monda fűződik a várhoz. Itt élt a kegyetlen Denikő, a varázserővel bíró amazon, aki pogány módra sanyargatta a környék népét. A néphagyomány szerint a vár*

építéskor a mész közé anyatejet kevertetett, hogy ellenállóbbak legyenek a falak. Csak Mátyás királynak sikerült megfékeznie, párviadalban győzte le” [7, 55.o.o].

Továbbá a 7. osztályos tankönyvben Az *igenevek* résznél is láthatunk szokásokat bemutató gyakorlatokat. Például a *Zajkeltő tárgyaink* cím alatt a tanulók bővebb információt kaphatnak a farsangi ünnepkör kapcsán. Itt a következő képen mutatják be a szerzők az adott kérdéskört: *„Régen a falusiak többnyire a háznál található használati tárgyakkal' kereplővel, kolomppal, ostorpattogtatással stb. keltettek zajt, hogy elűzzék a gonosz ereket a környékről és biztosítsák a termékenységet. A ma legismertebb szokások egyike a látványos farsangbúcsúzza tó mohácsi busójárás, ahol maszkba és subába bújt busók kereplőkkel vonulnak fel. Ezt az ősi szerszámot eredetileg az állatok terelésénél használták, illetve vadászat alkalmával a madarakat ezzel zavarták el a helyükről. A tárgy olyan népszerű volt, hogy a húsvéti ünnepkörben a papok is használták, a nagyböjt utolsó három napján azzal végeztek szertartást...” [8, 151. o.]*

Egészen a 8. osztályig elvétele, de megfigyelhetőek a hagyomány köré épülő feladatok. Felsőbb tagozatban a szerzők nagyobb teret biztosítanak ezek elsajátítására. A szöveganyaghoz feladatsort is közölnek egy–egy szokás, esetleg munkafolyamat bővebb bemutatására. Számos téma áll rendelkezésre különböző tematikában, főleg *A szövegértés, néma olvasás* fejezetben. Itt példaként felhozható a teakészítés sajátosságairól szóló gyakorlat a következő cím alatt: *Mióta iszunk teát?* [9, 186. o.]

A teaszedés folyamatától egészen a jó minőségű tealevelek elkészítéséig a tanulók részletes leírást kapnak. Az elsajátított anyag gyakorlását elősegítik a különböző erősségű feladatok, melyek összhangban vannak a témával. A tankönyv a következő feladatsort közli a tanulók számára:

Válaszolj a kérdésekre!

1. Ki kapott először teát Európában?
2. Döntsd el, hogy melyik igaz, illetve melyik hamis az alábbi állítások közül?

*A frissen szedett zöld levelek illatosak. **Igaz, Hamis***

*Vannak zöld és fekete levelű teacserjék is. **Igaz, Hamis***

Indiában sok teát tesztenek. Igaz, Hamis

A jó minőségű teákat a levelek csúcsából készítik. Igaz, Hamis

3. Állítsd sorrendbe a feldolgozás lépéseit!

fermentálás, hervasztás, szárítás, sodrás és rostálás [9, 187. o.]

A szövegértés során nemcsak a beszédkészséget fejleszthetjük, hanem azon ismereteket is, melyek alapműveltségünket jelenti. A vallási jellegű néphagyományok közvetítése szintén megfigyelhető. A szerzők a *Balázsolás* téma során taglalják az ünnepnap kialakulásának eredetét. A gyakorláshoz feladatsor van kijelölve. [9, 188–189. o.]

Egészen a 9. osztályig megfigyelhetők az efféle szöveganyagok, melyben különböző témakörök szerepelnek. A tankönyvben például helyi vonatkozású szokásokat is megtalálhatnak a tanulók. Ilyen gyakorlatok során közelebb kerülhetnek a hon ismeretéhez. Az *összetett mondat* fejezet, azon belül *Az összetett mondatok osztályozása* részben taglalják a vidékünkön a lekvárfőzés folyamatát. Ilyen utasítást találhatunk a témával kapcsolatban: *Tudod-e, hogyan zajlik a lekvárfőzés? Ennek nagy hagyománya van vidékiünkön is. Olvasd el az alábbi szöveget, határozd meg a szöveg stílusát! Mondd el a tartalmát!* [10, 47–48. o.] A lekvárfőzés ismertetése után a következő feladat vár a tanulókra: *Elemezd a szöveg mondatait szerkezetük szerint!* [10, 47–48. o.]

Összességében a tantervet és a tankönyveket áttekintve arra a következtetésre jutottam, hogy bár maga a tanterv nem irányoz elő órákat a hagyományörzés megvalósítására. Mégis elvétve, csekély számban találkozhatunk emberi tradíciók, szellemi és erkölcsi értékek bemutatására alkalmas gyakorlatokkal. Többségben szöveganyagot közölnek a szerzők, melyhez nem kapcsolódnak feladatok. Ezáltal a tanár feladatává válik a tankönyvben találtak bővítése és élménydúsabbá tétele.

A tankönyv tartalmainak elsajátítását úgy tehetjük élményszerűbbé, hatását maradandóan azáltal rögzíthetjük, ha az gondolkodásra, cselekvésre készíti a használóját. Ez általánosan terjedő követelmény minden tankönyvre vonatkozóan. A feladatokkal való cselekedtetés többféle módon és fokozatban valósulhat meg. Előfordul, hogy magában a könyvben nincsenek munkára serkentő utasítások,

mert a szerző a tanárra bízta ezek megfogalmazását. A tankönyv összeállítása során azonban ebben az esetben is tekintettel kell lenni arra, hogy legyenek benne önálló feldolgozásra, elemzésre, értelmezésre, csoportosításra, kiegészítésre alkalmas közléselemek [33, 60–61. o.].

3.2. A szakköri munka és a hagyományápolás

A tankönyv hiányos, hagyományok köré épülő részeit a tanár kiegészítheti nemcsak az órákon belül, hanem azon kívül is. A néprajz, néphagyomány, mint külön tantárgy az oktatási rendszerből hiányzik. Ezt igazolja Kósa László – Szemerkenyi Ágnes Apáról fiúra című néprajzi ismertetője, amiben a következőket olvashatjuk: *„A néprajz nem iskolai tantárgy. Nem is lesz az az esztendőről esztendőre gyarapodó tanulnivalók sorában. Hiába keressük az általános iskolai vagy gimnáziumi órarendben.”* [31, 25 .o]. Mivel a tanterv nem irányoz elő az ismeretanyag feldolgozására kellő óraszámot, így a kulturális–történeti értékek megismertetését szakkör (önképzőkör) formájában sajátíthatják el.

A hagyományörzés alapját a szakköri foglalkozás jelentheti, hiszen a tananyagot kiegészítő képzésen ismeretet kapnak a tanulók a tanártól, illetve a szakkört vezető előadótól. Gyakorlati ismeretek igazolják, hogy az elsajátítás folyamatában néprajzi gyűjtés is alkalmazható az anyag feldolgozására. Ezáltal a pedagógusnak lehetősége nyílik a tervszerű munka alkalmazására, mely során összeköti az élettől való tanulást, a lakóhely történetének sajátosságaiival. Kialakítja a történeti kultúra tanulságára és ellenőrzésére szükséges készséget. Különleges szerepük akkor válik eredményessé, ha jól körülhatárolt tematikával tervszerűséget visznek munkájukba.

A céltudatos munka feltétlenül megköveteli munkaterv készítését. A szakköri munkatervnek tartalmaznia kell a szakköri munka tematikáját és célkitűzését, az egyes lépéseket a kitűzött feladat megoldására, a megoldás mikéntjét (metódusát)

és a feladatok elosztását. Tanácsos továbbá, ha a munkatervben feltüntetjük a rendelkezésünkre álló anyagokat és eszközöket, s a kiértékelés formáit. Emellett a munkatervnek elegendő teret kell biztosítania a szakköri tagok alkotó eszméinek, tevékenységének is [17, 110–113. o.].

Az itt látható táblázatok kiemelt célokat, egyben feladatokat tartalmaznak. Reprezentálják mindazon pontokat, melyek a hagyományőrző szakkörön megvalósulnak. Pedagógustól és tematikától függően változhat a tevékenység célkitűzése.

CÉLOK

A változat	B változat
19-20. századi gazdálkodó parasztcsalád kultúrája, értékrendje	Földrajzi-néprajzi-nyelvjárási tájegységek néphagyományai
Nemzeti örökségünk megbecsülése, szeretete	

FELADATOK

A változat	B változat
Néprajzi források bemutatása	A szülőföld hagyományainak, emlékeinek felfedeztetése
Felismertetni a közösségi hagyomány összekötő szerepét a múlt és jelen között, értékörzés, értékteremtés. Élő néphagyomány és a tárgyi emlékek gyűjtése. Hazaszeretet	

Pauz–Westermann által kiadott Kerettantervekhez készült helyi tanterv [44, 78–79. o.] című módszertani munka bizonyítja, hogy bármilyen tematikájú szakkör szervezettséget, odafigyelést érdemel a célkitűzés tekintetében. A vezető első feladata, hogy meg ismerje a szakköri tagok érdeklődési körét és hajlamait. Csak így tudja — érdeklődésükből kiindulva és azt tekintetbe véve — a tagságot egy-egy feladatra irányítani. A munkaterület kiválasztásánál tehát egyrészt a tagok

érdeklődését, hajlamait, másrészt a fent vázolt nevelési és képzési célokat kell tekintetbe vennie [44, 112].

Minden esetben a fő cél, a hagyományok megismertetése más generációkkal, hogy betekintést nyerjenek őseik foglalkozási körébe. A nemzeti identitás erősítése a jelen korban is fontos. Az oktató igazi szerepe itt mutatkozik meg, mint közreműködő, hiszen a közoktatás keretein kívül kell identitást formáljon. Felhasználva mindazon ismeretet, mellyel rendelkezik ahhoz, hogy ezeket az értékeket átörökítse. Ennek legkézenfekvőbb megoldása mára a szakköri foglalkozás minden iskolában.

A szakkör tervezésénél a cél és feladat kitűzése után a legfontosabb mozzanat a tagok, vagyis a tanulók értelmi szintjének felmérése. Ezzel segítve a tervezet folyamatait pontról–pontra kidolgozni. A csoport, vagyis az osztály alapismerete az adott témában meghatározza az osztályon kívüli munka előrehaladását. Továbbá a színterek, eszközök megválogatását a foglalkozáshoz. Ezáltal elmondható, hogy a tudásfelmérés, célkitűzés mozzanata az alapját képezik minden szakkör kezdeti fázisának.

Gyakorló tanárként lehetőségem nyílt, hogy összevonva a hagyományörzés megvalósulását és a diplomamunkám témáját tekintve (a bányász hagyományok sajátosságai Aknaszlatinán) megfigyelést végezzek. Pedagógiai gyakorlatom során (2023. április 3–23.) az Aknaszlatinai Bolyai János Líceum közel 170 főt számláló tanulóját bevontam vizsgálataimba. A 8–9. osztályos tanulók számára kérdőívet állítottam össze, melynek segítségével felmértem, hogy a fiatalabb generáció milyen szinten ismeri a község évszázados szakágát – a bányászatot. A sókitermelés folyamatait és eszközeit, illetve a munkafolyamatokhoz kapcsolódó szavakat.

Papíralapú kérdőív segítségével végeztem az adatgyűjtést, melyet előzetes magyarázat követett a kérdésekkel kapcsolatban. A tanulók érdeklődően, készségesen álltak a felméréshez. Felügyeletem alatt önállóan teljesítették a feladatsorban kérteket. A kérdőív kitöltése kb. 40–45 percet vett igénybe. A felmérés tartalmazott munkafolyamatokhoz, bányász viselethez köthető szavakat.

A kérdések kidolgozása során figyelembe vettem, hogy a tanulók életkorukhoz mérten mennyire ismerhetik eme kifejezéseket. A tanulók feladatai a következő kérdéskörökre épültek:

- 1) milyen termelési és szállítási folyamatokat ismernek
- 2) ismerik-e a sókitermelésnél használt eszközök megnevezéseit
- 3) a bányászoknál milyen munkabeosztások léteztek
- 4) bányász egyenruha alapdarabjait felismerik
- 5) tisztában vannak-e, hogy mit jelképez a bányászjelvény
- 6) halottak-e bányászköszönés jól ismert formájáról

Emellett fontosnak tartottam, hogy felmérjem a következő szempontok alapján a tanulók jártasságát a témában:

- 1) használják-e az adott kifejezéseket
- 2) ismerik-e az adott szavakat
- 3) adják meg a felsorolt szavak jelentését
- 4) a megadott szavakon kívül ismernek-e más kifejezéseket

Kérdőív a bányáshagyományok sajátosságairól Aknaszlatinán

1. Nem:

- férfi
- nő

2. Osztály:

- 8.
- 9.

3. Hogyan bányászták a sót Aknaszlatinán? Milyen folyamatokat ismersz?

4. Hogyan szállították a sót más községekbe? Sorolj fel néhányat!

5. Kit tartanak a bányászok védőszentjének?

6. Milyen köszöntést használtak a bányászok egymás üdvözlésére?

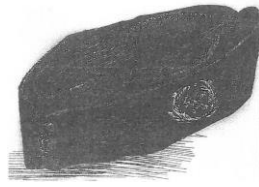
7. Milyen szerszámok alkotják a bányászjelvényt?

8. Ismered-e, esetleg használsz-e az alábbi bányász foglalkozások kifejezéseit?

Szavak	Használok	Ismerem	Nem ismerem
vájár (bányász)			
csilleszállító (csillés)			
jeladó (szignalista)			
bányamester (sahtmester)			
kovács-fabrik			
lőszerész			
gépelyes			
kepelista			
bakter			
csatlós			

9. Milyen tárgyak és ruhadarabok láthatók az ábrán? Írd megfelelő helyre a megnevezéseket!

10. Magyarázd meg a következő szavak jelentését!

bányakas –

csákány –

csille –

klapocska –

pajszer –

porvonó –

stangli –

supálni –

11. Ismersz még hasonló szavakat? Sorold fel őket!

12. Az alábbiakban felsorolt szavakat honnan hallottad?

- a) szüleimtől
- b) nagyszüleimtől
- c) batátaimtól
- d) szomszédától
- e) az iskolában hallottam
- f) könyvben olvastam

A kérdőív elkészítésével, egyben kitöltésével az volt a célom, hogy feltérképezzem a tanulók ismeretét a bányászkozpontú hagyományok tekintetében. Megismerjem, mennyire elterjedtek a körükben a foglalkozással kapcsolatos szavak, kifejezések. Milyen szinten ismerik, használják, sőt tudják egyes kifejezések jelentését, melyek részben vagy teljesen kivesztek a köztudatból. S az idősebb generáció emlékezetében máig él.

A válaszokat az alábbi csoportokra bontva közlöm:

1. Egyáltalán nem használják.

2. Az adatközlők több, mint 10%-a használja.
3. Legalább 10%-a, de nem több mint 50%-a használja.
4. A megkérdezettek több, mint fele használja.

Szavak	8. osztály (10 fő)		9. osztály (24 fő)	
	fő	százalék	fő	százalék
vájár (bányász)	9	90	22	91,6
csilleszállító (csillés)	10	100	24	100
jeladó (szignalista)	10	100	23	95,8
bányamester (sahtmester)	10	100	24	100
kovács- fabrik	0	0	0	0
lőszerész	4	40	10	41,6
gépelyes	0	0	0	0
kepelista	8	80	21	87,5
bakter	5	50	12	50
csatlós	10	100	24	100

A megkérdezettek válaszadásánál várható volt, hogy a kérdőívben feltüntetett kifejezéseket ne mindenki ismerheti. A válaszadásnál fontos szempontnak tartottam, hogy azokat a feleleteket tekintsem érvényesnek, amelyre a körülírásnál elfogadható válasz érkezett. Az eredmények azt igazolják, hogy mindkét osztályban hasonló tendencia rajzolódott ki a szavak ismeretét tekintve. Azon szavak, melyek a 8. osztályos tanulók körében kevésbé ismertek és használatosak, a 9. osztályos tanulók számára sem elterjedtebbek. Jól mutatja, hogy a szavak jelentésének a megadásánál szintén problémát okozott. Viszont a

felmérésből kiderült, hogy a közismert szavak ismerete, használata jobb eredményt mutat.

A kérdőívben feltüntetett 10 szó közül 3 olyan volt, amely mindenki számára ismert volt: *jeladó (szignalista)*, *lőszerész*. A *vájár (bányász)* szónál szintén – egy tanuló kivételével – ismerték a jelentését, egyben megfelelően elmagyarázták. A válaszadók többsége ismerte még a bakter kifejezést. A kielemezett válaszok között 2 olyan szó is volt, amiről sohasem hallottak, így a következő szavak jelentésére nem érkeztek válaszok: *gépelyes*, *kepelista*. Nagyobb arányban ismerték a *bányamestert (sahtmester)*, *csilleszállítót (csillés)*, illetve a *baktert*. A tanulók kevésbé tudták ezen szavak jelentését: *kovács-fabrik* és *csatlós*.

A munkaeszközök és a ruhadarabok megnevezésénél szintén változatos eredmények születtek. Mivel a tanulók különböző arányban tudták a megkérdezett tárgyra a választ. Többségük felismerte kép alapján a *csákányt*, *bányászegyenruhát* és *sisakot*. Kevesen ismerték fel a *bányalámpást*, *bányász sapkát*. Továbbá a *stócfúró* munkaeszközt senki sem tudta.

A nemek szerinti válaszadást tekintve kirajzolódott, hogy a 8. osztályban (5 lány, 10 fiú) a legtöbb szót a fiúk ismerték, mivel részben érdeklődési körükbe tartozik a bányászat. A 9. osztályban (4 lány, 7 fiú) esetében ismét a fiúk tudták nagyobb arányban a kifejezéseket megmagyarázni.

A bányászattal kapcsolatos szavakat 10 tanuló (38,4%) a szüleitől, 18 tanuló a nagyszüleitől (69,2%), 6 tanuló a barátaitól (23%), 4 tanuló a szomszédjától (15,3%), 20 tanuló az iskolában hallotta (76,9%), míg 5 tanuló a könyvből (19,2%) ismeri.

Az Aknaszlatinai Bolyai János Líceum tanulói között végzett felmérés bizonyítja a témakörben való jártasság alacsony szintjét. Alapismereteik vannak a sóbányászat létrejöttéről, munkaeszközeiről. Azonban községük unikális hagyományait már kevésbé ismerik. A szülők, nagyszülők történeteikből hallották a szakág sajátosságait. Azonban ezt is részleteiben. Hiszen a család hagyományközvetítő szerepét lassan átveszi az iskola. Homályba vész az apáról–

fiúra szálló átörökítés, és a közeljövőben csakis a közoktatás vállalkozik ennek teljesítésére.

Ennek fényében a helyi közoktatásban az osztályon kívüli munka, vagyis a szakkör keretein belül valósulhat meg a hagyományörzés. A pedagógus helyismerti, néprajzi tudását alapul véve ki kell dolgozza a munkatervet, a jól működő folyamat eléréséhez. Különböző fázisokra osztva érheti el a kívánt eredményt. A kidolgozott szakköri munkaterv alapjai a következők:

1) *a szakkör kezdeti fázisában nem a tevékenység bemutatásával kezdünk. A ráhangolódás, a csoporttagok megismerése az első lépés.*

2) *a következő fázisban, vagyis a második részben a szokások, hagyományok megismerése következik. A tervezetek átlagosan 20 foglalkozást írnak elő kb. 90 perces időtartamban. Mivel az ideális szakköri tevékenységek másfél–két órát vesznek igénybe.*

3) *a harmadik fázis tartalmazza a szakkörökön alkotott végtermékek, alkotások bemutatását a kiállítás, előadás formájában. A foglalkozás úgy éri el célját, ha eredményeit közkinccsé teszi a község számára is.*

A munkatervezet kialakításánál, szervezésénél fontos módszertani elvet kell figyelembe venni. A szakkör létrehozása során tudatosan kell felosztani a munkacsoportokat. Tapasztalt oktatók meglátása szerint minden munkacsoportnak meghatározott részfeladatban kell szerepet vállalni (pl. beszélgetések, rajzok készítése). Továbbá a szellemi és manuális tevékenységet fejlesztve mozgalmasság ajánlatos. Vagyis a feladatok változtatása csoportonként az elsajátítást segíti.

Figyelembe véve mindazon felmérési eredményt és módszertani elvet, elsődleges céloknak tekintetem a hagyományörzés megvalósulását elősegítő szakkörtervezet elkészítését. A kidolgozott terv tartalmazza a bányászat megismeréséhez szükséges javaslatokat, hogyan építsük fel a szakköri foglalkozást. Illetve milyen feladatok alkalmazhatóak egy évszázados szakág bemutatását illetően. A tematika összeállításánál figyelembe vettem, hogy a

szakköri foglalkozás lépésről–lépésre bemutatva legyen. Ezáltal az oktató végig tudjon haladni az útmutató segítségével.

A következő egységben leírtak használata a szakkörtervező gyakorlati tapasztalataira kell épüljön. Hangsúlyozom, hogy a hagyományok elsajátítását bemutató foglalkozási terv egy javaslat, mely csoportonként, témakörtől függően eltérő lehet. A javaslat elkészítésével a pedagógusok munkáját megkönnyítő, hasznos tanácsokat közlő útmutató volt a cél.

Ismerkedés a bányászat hagyományaival

Oktatási cél: megismertetni a gyerekeket a bányászat hagyományával, kulturális örökségünk jellemző jegyeivel.

Fejlesztési kívánt kompetenciák: információk felismerése, logikai összefüggések felismerése, kombinatív képesség.

Várt eredmények: a tanulók elsajátítják a nyújtott elméleti ismereteket. Megismerik a régi tárgyakat, ezáltal betekintést nyernek régebbi korok életébe.

Módszer: előadás tartása, beszélgetés és tárgyak bemutatás.

Eszközigény: projektor, fotók, tárgyak stb.

Óraterv: (1 alkalom 2x45 perc)

Időtartam	Feladat	Módszer	Anyag- és eszközigény
Nyitó, ráhangolódó feladatok, gyakorlatok			
30 perc A szakkör kezdete előtt	Ráhangolódás (beszélgetés formájában)	Lehetőség szerint a szakköri foglalkozás kezdete előtt 30 perccel biztosítjuk a csoporttagok ismerkedését. Így nemcsak a tevékenység közepette valósul meg az informális közösségépítés.	A szakkör során alkalmazható szemléltetők elhelyezése.

1. perc	A szakköri tevékenység elindítása	Az első alkalommal fontos a tevékenység megalapozása. Ennek a fő részei: <ul style="list-style-type: none"> • a szakköri tevékenység bemutatása • a bányászati hagyományok fontosságára való felhívás. 	A prezentáláshoz szükséges technikai eszközök (laptop, projektor).
15. perc	Nyitó feladat, a hangulat megalapozására	A szakkör napi programja formálisan a motiváció felmérésével indul. Minden tanuló megfogalmazza a következő mondatra a választ: „Azt várom a szakkörtől, hogy...”, saját szavaival befejezi.	A résztvevőknek cetli és toll biztosítása.
25. perc	Szakkörszervezői felvezetés. A bemutatáshoz javasolt tartalom	A foglalkozás témája: <i>Ismerkedés a bányászat hagyományaival, azon belül a sóbányászati eszközök használatáról.</i> Célunk, hogy széleskörűen megismerjük községünk múltját. Első körben tárgyi emlékek segítségével lássuk milyen szerszámokkal dolgoztak a bányákban.	Képekkel prezentálni a munkafolyamatokat. Bemutatni egy-egy tárgyi bizonyítékot is.
35. perc	Az alapanyagok előkészítése	Az első alkalommal cél az alapanyagok szétszortírozása a kreatív alkotói fázishoz.	A résztvevők számának megfelelő mintadarab előzetesen elkészített

			változata. Szükséges: <i>mintatárgy,</i> <i>nyersanyag,</i> <i>szerszám, eszköz,</i> <i>fénykép stb.</i>
Alkotó szakköri fázis (30-35 perces foglalkozás)			
45. perc	Alkotói fázis előkészítése	A bányászok eszközeinek, technikájának alkalmazása. Az oktató által kiválasztott eszköz egyszerűsített változatának elkészítésével megismerkedni.	Laptop, projektor
45-75. perc	Alkotómunka	Az egyénileg kiválasztott technikával készült mintadarabok elkészítése. Például: <i>bányalámpás megalkotása.</i> A nap időtartama a napi alkotó folyamathoz igazodhat a csoporttal egyeztetve.	A szakkör adott napjához szükséges eszközök, anyagok
75. perc	A munkafolyamat megbeszélése	Tanácsadás a munkaeszköz további megalkotásához.	
Lezáró, a következő alkalmat elősegítő gyakorlatok (10-15 perces foglalkozás)			
80. perc	Záró gyakorlat, beszélgetés	Beszélgetés az elkészített tárgy sajátosságáról. A foglalkozáson hallottak kapcsán kérdéseket tesznek	

		fel az oktatónak, illetve csoporttársaknak is.	
85. perc	A következő foglalkozás témájának felvezetése	A következő foglalkozás témája, célja, a közös alkotás tárgyának bemutatása, érdeklődés felkeltése A szakkör napi foglalkozása ezzel formálisan lezárul.	Kisfilm vagy prezentáció

BEFEJEZÉS

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

Aknaszlatina Kárpát–medence unikálisnak vélt bányászközségeként gazdag hagyománykörét máig megőrizte. A településen fennmaradt értékek betekintést engednek a bányászok munkafolyamataiba, életvitelébe és hitvilágába. Ezáltal azonosságot adva a község számára. Az ember sok új dolgot ismerhet meg ősei múltjából merítkezve, hiszen betekintést nyer a megőrzött értékek sokszínűségébe.

Éppen ezért dolgozatomban szülőfalum hagyománykörének sajátosságait vizsgáltam. Megfigyelve a bányásszá válás folyamatától egészen a sókiszállítás fejlődő eljárásáig a szokások meglétét. Bányászközpontú hagyományok léte nem olyan vagy, amellyel tetszés szerint gazdálkodhatunk, hiszen megőrzés útján, sértetlenül vagy hamisíthatatlanul kell visszaadni gyermekeinknek. Ennek tekintetében a bányászok jól ismerték tudásuk igazi értékét. A föld méhéből ősidők óta a felszínre hozták a „fehér aranyat” különböző eljárások segítségével. Fejlődés útjára terelve minazon telepet, mely a bányászkolóniává szeretett volna válni.

A munkalehetőségek adottak voltak, így számos szakágon belüli beosztás jött létre, melynek betöltését a tudásalap adta. Az idősebb bányászréteg igyekezett tapasztalatait, ismereteit átörökíteni. Így nem meglepő, hogy több évszázados helyi szokáskultúráról beszélünk, amit a községben mindenki ismert. Az egyes bányákban természetesen eltérő szokások uralkodtak, de az egyik legfontosabb közös vonásuk, hogy a közösséget erősítették. Öröklött tudásukkal hozzájárulnak a bányásztársadalom jellegéhez. Segítették értékeik továbbadását bármilyen áron.

Ezzel szemben a mostani generáció értékrendszere az elődjekhez képest megváltozott. Elődjeinknél a népi műveltség, szóbeli közlés és példaadás formája lassan homályba vész. A közoktatás, mint a hagyományok közvetítője előtérbe kerül. Mégis a hiteles néprajzi szemlélet kialakítása nem történik meg a tanulók életében. A hagyományörzés megvalósulását, az értelmi, erkölcsi készségek fejlesztését a magyar tannyelvű iskolák számára kialakított tantervek sem irányozzák elő. Ezáltal a tanár feladatává válik a tankönyvben találtak bővítése és

élménydúsabbá tétele. Alapját a szakköri foglalkozás jelentheti, hiszen a tananyagot kiegészítő képzésen ismeretet kapnak az adott témában.

Módszertani szempontból fontosnak tartottam a hagyományörzés megvalósulását megvizsgálni. Erre a célra a 8–9. osztályos tanulók számára kérdőívet állítottam össze, melynek segítségével felmértem, hogy a fiatalabb generáció milyen szinten ismeri a község évszázados szakágát – a bányászatot. Az eredmények kiértékelése azt bizonyítja, hogy a tanulók körében kevésbé ismertek a bányász kifejezések. Mivel a kérdőívben feltüntetett 10 szó közül 3 olyan volt, amely mindenki számára ismert volt: *jeladó (szignalista)*, *lőszerész*. A *vájár (bányász)* szó esetében – egy tanuló kivételével – ismerték a jelentését, egyben megfelelően elmagyarázták. A válaszadók többsége ismerte még a *bakter* kifejezést. A kielemezett válaszok között 2 olyan szó is volt, amiről sohasem hallottak, így a következő szavak jelentésére nem érkeztek válaszok: *gépelyes*, *kepelista*. Nagyobb arányban ismerték a *bányamestert (sahtmester)*, *csilleszállítót (csillés)*, illetve a *baktert*. A tanulók kevésbé tudták ezen szavak jelentését: *kovács-fabrik* és *csatlós*.

A témakörben való jártasság alacsony szintje orvosolható az osztályon kívüli munka, vagyis a szakkör keretein belül. Homályba vész az apáról–fiúra szálló átörökítés, és a közeljövőben csakis a közoktatás vállára tevődik át ez a „teher”.

Ennek tudatában elengedhetetlen, hogy ismerjük felmenőink szokásait, hagyományait, és ezeket átadjuk utódainknak is. Vannak, akik azt állítják, hogy fölösleges ragaszkodni a régihez, de még mindig többen vannak, akik tudatosan vagy ösztönösen őrzik és gyakorolják ezeket az értékeket. Hisz a hagyományörzés sokkal mélyebb helyről fakad, mint gondolnánk. A hagyományörzés a neveltetésből fakad. Bárhogyan is őrizzük az mindenképp jó, mert megismerünk dolgokat, melyek az életünk részévé válnak, és talán eljutunk odáig, hogy beépül életszemléletünkbe.

A hagyományok megőrzése sokat jelent egy község életében, hisz ezáltal emlékezünk a múltra, és őseink kultúrájára, amit tiszteletben kell tartsunk. Jelentősége abban mutatkozik meg, hogy ezektől lettünk azok, akik ma vagyunk.

A feltárt bányász hagyományok alátámasztják kutatásom célját, hogy ezen munkafolyamatok a község mindennapi alapját képezte és képezi a mai napig. Igyekeztem a lehető legátfogóbb módon feltárni és elemezni a bányászat régmúlt emlékeit. Ebből fakadóan bizonyítottá vált, hogy most is fontos feladat feltárni, lejegyezni, értelmezni a község múltját, egyben a fiatalabb generáció életszemléletébe beépíteni az osztályon kívüli munka során.

A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE

1. A magyar bányászat évezredes története I. kötet. Szerk.: Faller Gusztáv, Kun Béla, Zsámboki László. – Budapest: Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, 1997. – 49 o.
2. Az aknaszlatinai sóbányák. // Bányászati és Kohászati Lapok, 73. évf. 1940. 216–219. o.
3. Bakács István János. A sóeladás az ország különböző részein levő lerakóhelyeken történt. // Századok, 67. évf., 1933. – 682 o.
4. Bálint Sándor. Néprajz és középiskola. // Honismeret, 38. évf., 2010. – 95–97. o.
5. Botlik József–Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 1993. – 251. o.
6. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács–Burkus Erzsébet. Magyar nyelv 5. osztály. Lviv: Szvit Kiadó, 2018. – 218 o.
7. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács–Burkus Erzsébet. Magyar nyelv 6. osztály. Lviv: Szvit Kiadó, 2014. – 200 o.
8. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács–Burkus Erzsébet. Magyar nyelv 7. osztály. Lviv: Szvit Kiadó, 2015. – 223 o.
9. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács–Burkus Erzsébet. Magyar nyelv 8. osztály. Lviv: Szvit Kiadó, 2016. – 204 o.
10. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács–Burkus Erzsébet. Magyar nyelv 9. osztály. Lviv: Szvit Kiadó, 2017. – 224 o.
11. Christoph Entzelt – Georg Caspar Kirchmaier – Johann Deucer. Neuverfaßtes Berg-Buch. – Frankfurt am Main, 1698. – 695 o.
12. Csáky Károly. Katalin-naptól Gergely-napig. A téli ünnepkör szokásai és hiedelmei. – Komárom: KT Könyv és Lapkiadó, 2005. – 224 o.
13. Dr. Iványi Béla. A Királyi Sóbányakamara szervezete a középkorban. // Századok, 45. évf., 1911. – 11–110. o.

14. Dr. Kovássy Zoltán. A máramarosi sóbányászat emlékei. // Bányászati és Kohászati Lapok, 119. évf., 1986. – 631 o.
15. Dr. Mihalovits János. Munkásjog az 1573. évi Miksa-féle bányarendtartásban. // Bányászati és Kohászati Lapok, 67. évf., 1934. – 131 o.
16. Dr. Molnár Péter. Honismeret és nevelés. // Módszertani Közlemények, 1. évf., 2004. – 39–44. o.
17. Dr. Szántó Imre. A helytörténeti szakköri tevékenység az órán kívüli nevelőmunka szolgálatában. // Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 3 évf., 1965. – 109–116. o.
18. Draskóczy István. Sóbányászat és -kereskedelem Magyarországon a középkorban. // Valóság, 57. évf., 2014. – 56–67. o.
19. Faller Jenő. A magyar bányászviseletről. // Bányászati és Kohászati Lapok, 76. évf., 1943. – 245–251. o.
20. Faller Jenő. A robbantómunka fejlődéstörténetéhez. // Bányászati és Kohászati Lapok, 74. évf., 1941. – 373–377. o.
21. Faller Jenő. Adatok a bányabeli robbantás fejlődéstörténetéhez. // Bányászati Lapok, 94. évf., 1961. – 56–75. o.
22. Faller Jenő. Adatok a bányaszállítás történetéhez. // Bányászati és Kohászati Lapok, 74. évf., 1941. – 179–186. o.
23. Faller Jenő. Adatok a magyar bányász hitéletéhez. // Ethnográfia-Népélet, 69. évf., 1958. – 187–199. o.
24. Faller Jenő. Néhány szó a lármafáról. // Bányászati és Kohászati Lapok, 76. évf., 1943. – 34–36. o.
25. Franz Anton Schmidt. Chronologisch-Sistematische Sammlung der Berggesetze XII. kötet. – Frankfurt, 1747. – 473 o.
26. Georgius Agricola. De Re Metallica Libri XII – Tizenkét könyv a bányászatról és kohászatról. – Budapest: Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, 1985. – 243 o.

27. Gutenberg Nagy Lexikon V. kötet. Babilonia vallása. – Budapest: Nagy Lexikon Kiadóhivatala, 1931. – 237 o.
28. Jakab Elek – Szádeczky Lajos. Udvarhely vármegye története a legrégebbi időtől 1848-ig. – Budapest, 1901. – 585 o.
29. Johann Kachelmann. Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung. – Schemnitz, 1855. – 189 o.
30. Koi Gyula. A bányajog és a bányászati szakigazgatás jellegzetességei. // Magyar Közigazgatás, 56. évf., 2006. – 20 o.
31. Kósa László–Szemerkenyi Ágnes. Apáról fiúra. – Budapest: Móra Kiadó, 1975. – 275 o.
32. Kovách Sándor. Verejtékből fakadó sóvirágok. – Gödöllő, 2000. – 130. o.
33. Kováts Dániel. A helyismereti tankönyv az iskolai nevelésben. // Honismeret, 38. évf., 2010. – 58–62. o.
34. Krisztián Béla. A bányászati kultúra emlékei Pécsen. // Honismeret, 16. évf., 1988. – 64 o.
35. Kulcsár Árpád. Sóbányászat és sókereskedelelem Erdélyben I. Apafi Mihály uralkodása alatt. // Századok, 124. évf., 1991. – 415–448. o.
36. Lukács Károly – Lukács János. Aknaszlatina – a só, a víz és a levegő kincsestára. – 1999. – 173 o.
37. Magyar Mihály. Az erdélyi sóbányászat ismertetése. // Bányászati és Kohászati Lapok, 37. évf., 1871. – 765–770. o.
38. Mihályi János. Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. – Máramaros-Sziget, 1900. – 49–51. o.
39. Molnár Ferenc – Molnár D. István. Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. – Beregszász, 2005. – 84–85. o.
40. Néprajzi Múzeum Etimológiai Adattár 10. évf., 187 o.
41. P. Magyar Ilona. Adalékok a parajdi sóbányászathoz és sókereskedelelemhez. // Ethnografia, 99. évf., 1988. – 213–236. o.

42. Paikert Alajos – Tagányi Károly. Utasítások az erdélyi sókamarák és sókikötők részére. // Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 4. évf., 1897. – 168–189. o.
43. Paulinyi Oszkár. A bányaművelés formái a középkorban. // História, 15. évf., 1993. – 6–9. o.
44. Paz-Westermann Tantervcsalád. Kerettantervekhez készült helyi tanterv. – Celldömölk: Paz-Westermann Könyvkiadó Kft., 2001. – 120 o.
45. Réthy Károly. Aknaszlatina, az európai sóbányászat egyik fellegvára. // Bányászati Közlemény, 5. évf., 2010. – 42–48. o.
46. Szemán Attila. A bányászkapánk becsülete. // Aetas, 1. évf., 1997. – 16 o.
47. Szemán Attila. A magyarországi bányászegyenruhák történeti rétegei. // Bányászattörténeti Közlemények, 3. évf., 2008. – 42 o.
48. Szirmai Antal. Szatmár vármegye története. // Történetei És Polgári Esmérete, 1. köt., 1809. – 270 o.
49. Szirtes Béla. Egy pécsi bányászdinasztia a 19-21. században. – Budapest: Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 2022. – 205 o.
50. Szvircsek Ferenc. Bányászkönyv. – Salgótarján, 2000. – 778 o.
51. Tassonyi Ernő. Aki a párját keresi. – Sopron: Fröccsöntő Sasok Baráti Társasága, 2006. – 342 o.
52. Tóth Mike. Magyarország ásványai. – Budapest: Hunyadi Mátyás Intézet, 1882. – 280–282. o.
53. Várady Gábor. Máramarosi emlékkönyv. Szerk.: Várady Gábor. – M.-Sziget: Berger Miksa könyvnyomda, 1901. – 356 o.
54. Wenczel Gusztáv. Kritikai fejtegetések Máramaros megye történetéhez. – Pest, 1857. – 159 o.
55. Білецький В. С. Хронологія гірництва в країнах світу / В. С. Білецький, Г. І. Гайко; Донецьке відділення НТШ. – Донецьк : Донецьке відділення НТШ, "Редакція гірничої енциклопедії", УКЦентр, 2006. – 220 с.
56. Технологія підземної розробки рудних родовищ: підручник / О.Є. Хоменко, М.М. Кононенко, М.В. Савченко ; М-во освіти і науки

України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро: НТУ
«ДП», 2018. – 450 с

57. Aknaszlatinai Bolyai János Líceum honlapja. // <http://bolyaiszlatina.com>

РЕЗЮМЕ

Бакалаврської роботи «Особливості шахтарських звичаїв в Солотвині. Реалізація збереження традицій у Солотвинському ліцеї з угорською мовою навчання імені Яноша Бойої»

Шахтарські звичаї є невід'язною частиною історії мого рідного селища, смт. Солотвина. Саме ці звичаї дають нам змогу побачити буденність очима гірників, пізнати їх особливу культуру, незвичні умови праці та спосіб життя. Цю автентичність підсилює також те, що шахтарі були носіями різних мов, представниками різних національностей, що давало підставу виділення різниці між традиціями солотвинських шахтарів від загальноприйнятих фольклорних традицій.

Мета моєї роботи – це створення своєрідної збірки шахтарських звичаїв Солотвина. Ця збірка має містити в собі народні звичаї та їх варіації, які збереглися в пам'яті колишніх гірників Солотвинського рудника. Особливий наголос буде поставлений на шахтарські робочі процеси, та звичаї, пов'язані з цими процесами.

Актуальність моєї роботи полягає в поглибленому вивченні місцевих звичаїв та пошук правильних каналів для передачі цих звичаїв майбутнім поколінням. На жаль, в цей важкий для нас час, відповідальність за виховання дітей перейшла від інституту родини на школу. Через це робота має подвійне завдання: по перше, зібрати та структурувати наявний матеріал; по друге, знайти шлях інтеграції опрацьованого матеріалу в наявний навчальний план.

SUMMARY

Bachelor's thesis "Peculiarities of mining customs in Solotvyno.
Implementation of saving traditions in Solotvyno Lyceum with Hungarian
language of education named after Janos Boyoi"

Mining customs are an integral part of the history of my native village, Solotvyno. It is these customs that allow us to see everyday life through the eyes of miners, to learn about their special culture, unusual working conditions and lifestyle. This authenticity is also enhanced by the fact that the miners were speakers of different languages and representatives of different nationalities, which gives grounds to distinguish the difference between the traditions of Solotvyno miners and the generally accepted folklore traditions.

The purpose of my work is to create a kind of collection of Solotvyno miners' customs. This collection should include folk customs and their variations that have been preserved in the memory of former miners of the Solotvyno mine. Particular emphasis will be placed on mining work processes and the customs associated with these processes.

The relevance of my work lies in the in-depth study of local customs and the search for the right channels to pass these customs on to future generations. Unfortunately, in this difficult time for us, the responsibility for raising children has shifted from the family to the school. Therefore, the work has a twofold task: first, to collect and structure the available material; second, to find a way to integrate the material into the existing curriculum.

MELLÉKLET

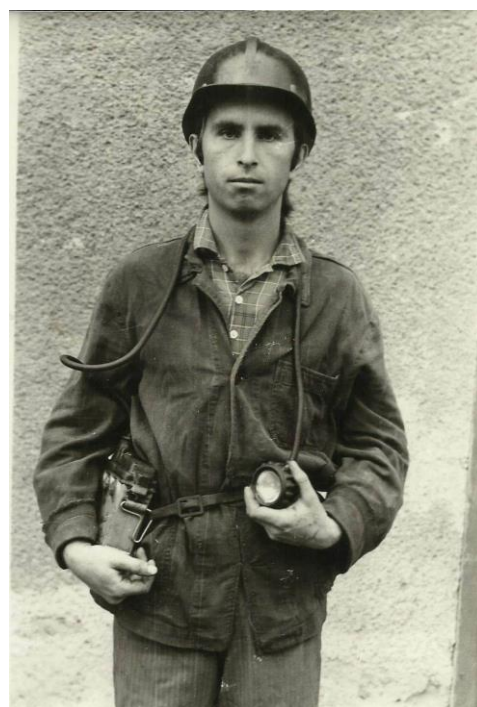
A vájárok egyenruhája

Bányászegyenruha a 20. században

A bányatisztek viselete

Bányászviselet napjainkban

ALKALMAZÁSI SZERZŐDÉS

mely köttetett egyrészt az aknaszlatinai róm.kat.egyházközség képviselőiben: Gurka Antal egyházközségi képviselő, Hekel István, Tamasz Károly és Száva György egyházközségi képviselői tagok - másrészt Hómer Ferenc és Imre Vilmos sírvájók / temetőőrök / között a következő feltételek mellett:

1. Sírvájók kötelesek haláleset alkalmával az egyháztanáctól megállapított illeték fejében a sirt az előírt méretek szerint kivé-
ni. Felmértékni a sirt mérete a következő mélysége: 180 cm, hossza: 230 cm, szélessége: 50 cm. Békített ki koporsóknál: mélysége: 200 cm szélessége: 100 cm - hossza: 230 cm.
2. A sírvás illetéke: felmértékni 100 / egység / rubel - békíté-
zett koporsónál 150 / egység / rubel - egyrészeknél: 50 / ötven /.
3. A temető fűvese mindenkor az egyházközség, nevezetesen a temé-
tőpénztár jövedelmét képezi és a temető karbantartására fordítandó.
4. Tekintettel az egyházközségi tagok nem anyagi helyzetére, az
egyházközség, tetszése szerint időre, lemond a fűves jövedelméről és
azt átengedi a sírvájók használatára. A fűves használatá fejében a
sírvás illetéke módosul és pedig olyképen, hogy egy felmért sírjának
kivétele 80 - nyolcvan - míg a egyrészeké 40 - negyven - rubel. A békíté-
zett koporsó sírjának kivétele változatlanul 150 - egység / rubel -.
5. A fűves használati jogát az egyháztanács bármikor megvonhatja
és akkor a sírvás illetéke az első pontban meghatározott feltételek
mellett történik.
6. A pénz vásárlás erejének jelentékeny megváltozása - vagy pedig
a munkabérek jelentősebb emelkedése vagy csökkenése esetén a sírvá-
jásért járó illeték is változik. A pénz vásárló erejének romlása és a
munkabérek emelkedése esetében a sírvásért járó összeg is emelkedik -
ellenkező esetben csökken.
7. A szénmértek, amelyhez a sírvás illetéke igazodik, egy első
osztályú szén / akkorérum / vagy első osztályú mesterember álla-
gos napi 8 óras munkát után kéreztet.
8. Sírvájók kötelesek a mindenkori plébános és egyháztanács ut-
mutatás és észrevételét szerint a temetőre felügyelni és annak tiszt-
tartásáról gondoskodni.
9. Felmondási idő akár az egyik, akár a másik szerződő fél részé-
ről k 2 / két / hét.
10. Jelen szerződés felolvasatott, megmagyaráztatott és mindkét fél
által elfogadatot.

Kelt Aknaszlatinán, 1948. július hó 18-án.

Gurka Antal *Sáva György* *Hekel István* *Tamasz Károly*
Imre Vilmos

róm.kat.egyházközségi. gör.kat.egyházközségi sírvájók.
képviselői tagok képviselői tagok.

A bányászok alkalmazási szerződése

Vállalati szerződés ...

mely köttetett egyrészt az aknaszlatinai római katolikus egyházközség képviselőiben Hecsel Antal plébános - másrészt Hortolányi László Üdön, jelenleg huszti lakos, orgona és zongora hangoló mester között a következő feltételek mellett:

1. Hortolányi László Üdön megjelöltje az aknaszlatinai római katolikus templom orgonáját 1500 - azaz egyezerhatvan rubelért.
2. Hortolányi László Üdön kötelezettséget vállal, hogy a munka átvétele után szűkített 10 - tíz - évi időtartamra - tehát 1956. november hó 14-ig - az általa végzett munkáért szavatosságot /garanciát/ vállal és az esetleg felmerülő hibákat az utóélet /megújítás/ ellenében díjtalanul kijavítja; kivéve a szándékos rongálás vagy egérség következtében előidézett károkat.
3. Hortolányi László Üdön köteles magát arra, hogy esetleges lakóhelyváltás esetén új lakóhelyét a mindenkori aknaszlatinai római katolikus plébános tudtára adja.

Aknaszlatina - Soltovina, 1946. november 14.

Hortolányi László Az egyházközség képviselőiben:
Hecsel Antal plébános.

orgona és zongora hangoló mester.

Tamak:
Lachoránsky Károly

egyházközségi képviselő testületi titkár.

Gurka Antal
 egyházközségi képviselő testületi gondnok.

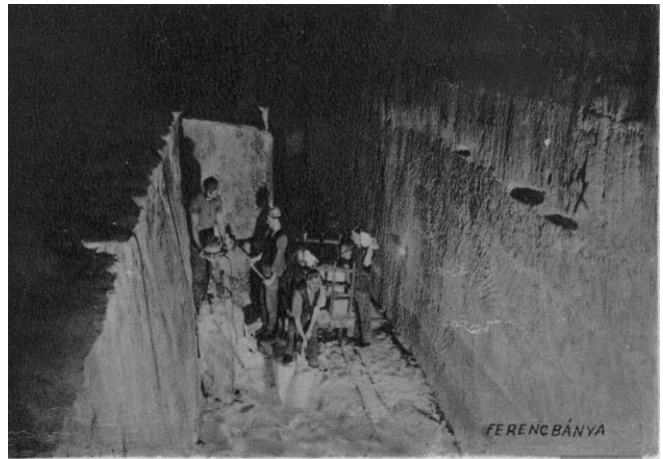

Sóbányahivatal pecsétje

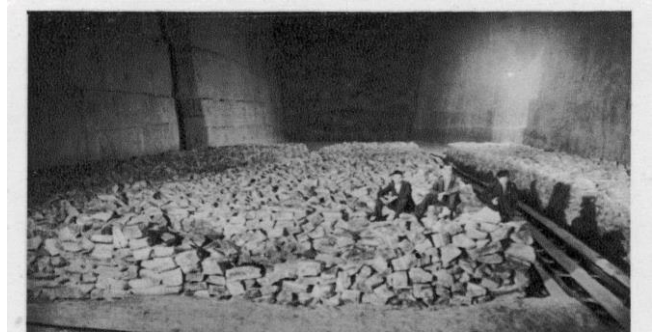
Vállalati szerződés

Alagútfúrás

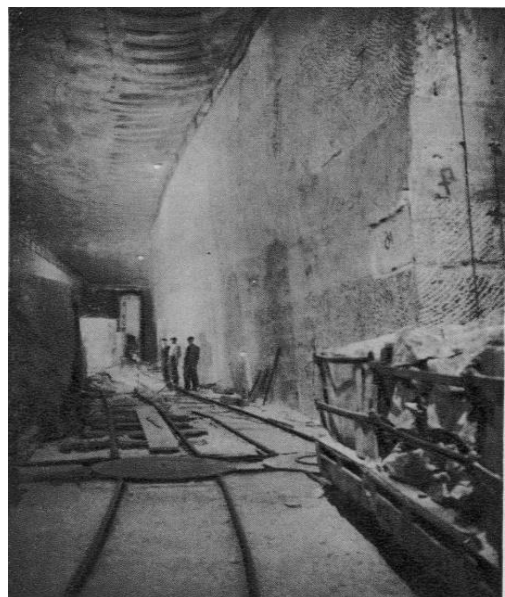
Sófejtés

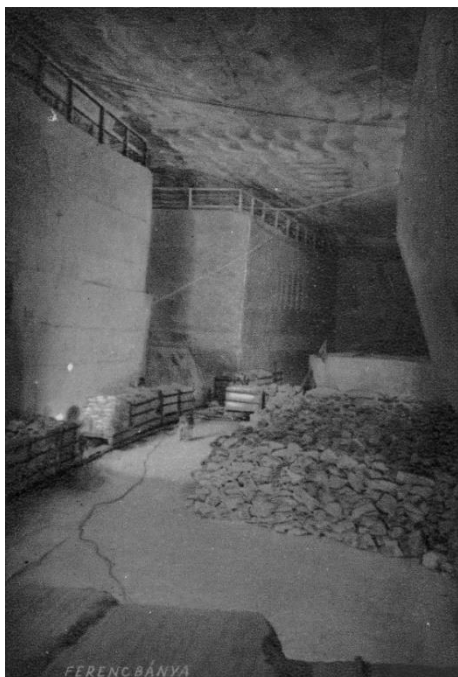
Földalatti raktár

Tárhajtás

Vasútépítés

Bányaácsolat

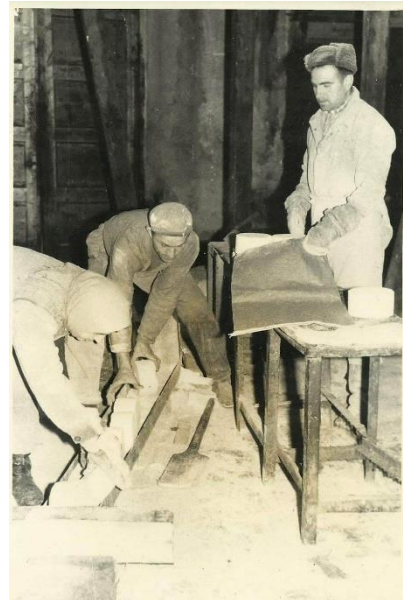
Kiréselt sófal

Sószállítás vagonokban

Bányagépész

A só feldarabolása